

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקחלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת ויקרא

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת ויקרא

מפתח העניינים

בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל / גאולת ישראל תלויה באחדותם / בכל יום ויום מכריז כרוז ומזהיר את הנשמה / נפש כי תחטא / וכחש בעמיתו - כלל ישראל הם נשמה אחת / האדם ידון את עצמו בעולם הבא כדרך שדן את זולתו בעולם הזה / המוותר - לא יפסיד / תפקידנו בחודש ניסן להרבות בחסד עם כלל ישראל

מפתח חידושי תורה

- א. בענין ויקרא אל משה וידבר אליו..... יח
ב. בענין שעירת עזים תמימה נקבה..... יח
ג. בענין נפש אשר תגע בכל דבר טמא..... כ

מפתח שנות חיים

- צה. יסורין..... כא
צו. יקום פורקן..... כו

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין שלשה חייהם אינם חיים..... כז
ב. בענין שלשה חייהם אינם חיים ואמר רב יוסף כולחו איתנהו בי..... לא
ג. בענין מצוה לשנוא רשע..... לד
ד. בענין שלשה הקב"ה שונאן..... לז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימני	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימני בת חנה	מרגלית בת סימני
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן ולעיין בעניני הפרשה, פרשת ויקרא, ובעניני הזמן - חודש ניסן.

חודש ניסן הוא חודש הגאולה, ויהי רצון שמי שעשה נסים לאבותינו בימים ההם וגאל אותם ממצרים, יעשה לנו נסים ונפלאות בזמן הזה ויגאל אותנו מן הגלות השחורה הזו. אף ספר ויקרא הוא ספר הקרבנות, ויהי רצון שבשנה זו כבר נוכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים.

דברי רבותינו בתלמוד במסכת ראש השנה (יא.) 'בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל', ידועים ומפורסמים. וכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש שמיני הקדמה שלישית) שאין כוונת רבותינו להודיע לנו כעין נבואה שכמו שהיתה גאולת ישראל ממצרים בניסן, כך תהא גם הגאולה העתידה בניסן, בדרך מקרה. אלא כוונתם לתת טעם וסיבה לכך שהגאולה העתידה תהיה בניסן, והיא - יען בניסן נגאלו ישראל ממצרים. כלומר, "בניסן נגאלו", ולכן, "בניסן עתידין להגאל".

והביאור בזה, כתב הר"ן, כי כשם שידוע מחכמי הטבע שגור שדלק פעם אחת וכבה, לכשידליקוהו שוב ידלק יותר מהר מהפעם הראשונה או מגור אחר, כי כבר קנה וסיגל לעצמו את תכונת ההדלקה, וכשם שכבר נודע לחכמי הטבע שמים שרתחו פעם אחת ואח"כ התקררו לחלוטין, לכשירתיחו אותם שוב ירתחו במהירות גדולה יותר ממים שמעולם לא רתחו, והסיבה לזה היא כי בהרתחתם הראשונה כבר קנו בעצמם את כח הרתחה וכאשר מחממים אותם שוב מתעורר כח זה הטמון בהם ופועל את פעולתו, כך הוא גם חודש ניסן. חודש מיוחד זה אשר בו אירע הנס ונגאלו ישראל משעבוד מצרים [שהוא נס עצום ונורא שהרי מעולם לא ברח עבד ממצרים כמאמר רבותינו במכילתא דרשב"י (פי"ח פ"א) ועתה יצאה אומה שלימה, שישים ריבוא], קנה וסיגל לעצמו את תכונת הגאולה לישראל ואת הוצאתם מאפילה לאור גדול באותות ובמופתים, לכל הדורות והתקופות, ולכן בכל פעם שמוגיע חודש ניסן, מתעורר ענין הגאולה ויותר קל לישראל להגאל.

והמימרא הזו של רבותינו מעודדת ומנחמת, אבל גם מחייבת. שהרי אם תלך ותשאל כל אחד 'האם התכוונת והכנת את עצמך לגאולה', הוא יוכל לומר שהכין את עצמו?! ואנחנו הלא מצפים בכל יום ויום לגאולה, 'כי לישועתך קוינו כל היום', היינו כל יום ויום ובכל היום, ואיך נשב בטל בלי להכין את עצמנו לגאולה?!

הניסים שנעשו לכלל ישראל מתחלקים לשני סוגים. יש ניסים שהם בגדר 'קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא', היו אלו נסים מיוחדים ופרטיים לזמן ההוא שנעשו בו

הניסים, ועל נסים כאלו לא נקבעו חגים לדורות עולם. לעומת זה יש ניסים שהם בגדר 'קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא', הניסים האלו נקבעו במערכת הזמן שבכל שנה ושנה כשמגיע הזמן ההוא מתעוררת הארת הניסים שהיו בזמנו, ועל זה נתקנו לנו החגים והמועדים, 'שעשית לאבותינו בימים ההם - בזמן הזה'. בכל שנה ושנה כשמגיעים הימים האלו - ימי ניסן - מתעוררת הארת הניסים לישראל, אלא שעלינו להכין את עצמנו להיות 'כלי קיבול' לניסים הללו. וכמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל בספר לב דוד (פרק ל"ב), וכן כתב הרמח"ל ז"ל בספר דרך ה' (ח"ד פ"ז ופ"ח).

גאולת ישראל תלויה באחדותם

במה צריכים אנחנו להכין את עצמנו לגאולה?! רבותינו הודיעו וגילו לנו כמה ענינים שעלינו להתחזק בהם כדי לקרב את הגאולה וכדי להכין את עצמנו אליה. את אחד הענינים נוכל ללמוד ממה שהיה בעת שיעקב אבינו עמד להסתלק מן העולם, ואז קרא לבניו ואמר להם (בראשית מט, א) 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים' ודרשו רבותינו (בראשית רבה צח, ב) "ואגידה" - לשון אגודה, כי רק בזמן התאסף והתאגד ישראל אלו לאלו יהיה ניתן לדבר מעניני אחרית הימים, כי אכן רק בזמן התאחדותם של ישראל תבוא הגאולה.

וזה הסיבה שבקרבת פסח שהיו מביאים בט"ו בניסן, יש ענין נפלא שלא מצאנו בשאר הקרבנות כולם, שצריכים לאכול אותו דווקא צלי אש. שאר הקרבנות כולם נאכלים בכל מאכל כמו ששינינו במשנה (זבחים ה, ה) וכל אחד יכול לאכול את הקרבנות כרצונו, בין אם מבושל, מטוגן או צלוי. אבל קרבן פסח אינו נאכל אלא צלי דוקא, ומי שאוכל את הפסח מבושל - לוקה.

מה הטעם לשינוי זה שיש בקרבן פסח? - ודאי כך גזרה חכמתו יתברך, ואיננו יכולים לבוא בסוד התורה לדעת את עומק הטעם. אבל בדרך הרמז ביארו רבותינו בשם המהר"ל מפראג זצ"ל (ספר גבורות ה' פרק ל"ו), כי קרבן הפסח שהצטוו ישראל לאכול בליל ט"ו בניסן, זמן שנגאלו ממצרים, רומז לאופן שבו נגאלים ישראל מגלותם. איך נגאלים ישראל? - על ידי שיאכלו את הקרבן כשהוא צלי. כי כאשר מבשלים בשר, הוא מתפרק לחתיכות על ידי הבישול, אבל כשצולים את הבשר, על ידי הבשר 'מצמת צמית', הוא נהיה יותר ויותר מאוחד, מחובר ומקושר בעצמו.

לכן אמרה התורה שיש הלכה מיוחדת בקרבן הפסח לאכול אותו על ראשו ועל כרעיו דווקא צלי אש, להודיע כי גאולתם של ישראל תלויה באחדותם. ומטעם זה גם צוותה התורה שהפסח יאכל בחבורה אחת, שאף זו היא הלכה מיוחדת רק בקרבן פסח. אם אדם רוצה

לאכול שלמים, הוא יכול לאכול אותם בשני חבורות ובשני בתים, אבל את הפסח מוכרחים לאכול רק בחבורה אחת ומי שאוכל אותו בשני חבורות עובר בלאו. מדוע? – מפני היסוד הזה. כל ענינו של קרבן פסח וחג הפסח, חג הגאולה, שיהיו ישראל מאוחדים ומאוגדים כאיש אחד ובחבורה אחת.

ולכן כאשר אנחנו נמצאים בזמן הזה, חודש ניסן שהיו בו ניסים עצומים לישראל, וכשם החודש 'ניסן' לשון נס, ואף קנה החודש הזה בעצמותו את הסגולה להיות בו ניסים נוספים לישראל ולהחיש להם גאולה כדברי הר"ן, עלינו להכין את עצמנו. ואם נתחזק בנקודה הזו של להתאחד ולהתחבר כל בית ישראל לאגודה אחת, ונוסיף יותר ידידות ויותר אהבה כלפי הסובבים אותנו וכלפי כל ישראל, ודאי שזו היא הכנה טובה ומעולה בימים אלו.

וכך אמרו רבותינו במדרש תנחומא (פרשת נצבים ס"ס א'), שהגאולה תבוא כשנהיה מאוחדים. ואמרו, למה הדבר דומה, לאחד שהגיע זמנו להפטר מן העולם וקרא לבניו להפרד מהם ולצוות את דרכו אחריו. באו אליו כל בניו, והוא אמר להם: 'הנה אני הולך בדרך כל הארץ, ויש לי בקשה אחת מכם'. אמרו לו, 'אבא, כל מה שתמצא – נעשה'. אמר להם האב, 'אני מבקש שתלכו אל שפת הנחל ותביאו לי כל אחד מכם קנה סוף אחד'. הבנים עשו כדבריו

א. דברי רבותינו מלאים מזן אל זן דברי חכמה, ומכל מעשה וסיפור שלהם יש ללמוד לקח ומוסר. לדוגמא, רבותינו במדרש קהלת רבה (פ"ז ט"ז) ספרו מעשה שיש בו מוסר השכל בשבילנו. מעשה באחד בא ללמוד תורה אצל רב, האמורא הקדוש שהיה רבן של כל בני הגולה, כלשון רש"י במסכת ביצה (ט.ו). מאיפה מתחילים ללמוד? – מאותיות הא"ב. נתן לפניו את האות א', ואמר לו 'זו האות אל"ף'. אמר לו אותו אחד, רבי, מי אמר שזה האות אל"ף? אני חושב שזה האות צד"י... רב לא ענה לו, והעמיד לפניו את האות ב', ואמר לו: 'זו האות ב"ת'. אמר לו אותו אחד, 'מי אמר שזה האות ב"ת? – אני אומר שזו היא האות פ"א סופית'... אמר לו רב, אתה באת ללמוד תורה או להשמיע את הדעות שלך? – אני אומר לך שזו האות אל"ף וזו האות ב"ת, ואם אתה לא באמת רוצה ללמוד, לך לחיים טובים ולשלום.

הלך אותו אחד אל רעו ועמיתו של רב, האמורא שמואל. אמר לו 'רבי, נפשי חשקה בתורה'. אמר לו שמואל, ודאי. כל אחד יש לו חלק ושליכות בתורה, ואם אתה רוצה ללמוד תורה, אלמדך בשמחה. התיישב האיש, וכתב לפניו שמואל את האות א'. אמר לו 'זה אל"ף', אמר לו אותו אחד: 'כבוד הרב, במחילה, מי אמר שזו היא האות אל"ף? אני חושב שזו היא האות שי"ן'... שמואל לא ענה לו וכתב לפניו את האות ב' ואמר לו, 'זו אות ב"ת'. שב הכסיל ואמר 'מי אמר שזו אות ב"ת? – אני חושב שזו גימ"ל', והרי הלכתא כבתראי... כיון ששמע כך שמואל, תפס באוזנו של האיש ומשך אותה בכל כוחו. צעק אותו אחד 'אזני אזני!' אמר לו שמואל: 'ומי אמר שזו היא אוזן?' אמר האיש 'הרי כולם קוראים לזה כך', השיב לו שמואל, 'גם האותיות האלו נקראות בפי כל כמו שאני מלמד אותך. אז במקום להתווכח על כל דבר שב ותלמד'...

וחזרו אחרי שעה קלה ובידיהם הקנים. נטל האב את הקנים ואגדם יחד, נתנם ביד בנו הגדול ואמר לו 'הרי אתה גיבור חיל, בבקשה שבור את חבילת הקנים', הבן ניסה וניסה אך לא הצליח, בגלל ריבוי הקנים המחוברים זה לזה. נטל האב את אגודת הקנים ונתנם ביד בנו השני ובקשו, 'נא שבור את הקנים', אף הבן הזה ניסה ולא עלתה בידו, וכך היה גם עם הבן השלישי והרביעי ושאר הבנים כולם. או אז נטל האב את אגודת הקנים והפרידם זה מזה, חזר ונתן קנה אחד לכל אחד מבניו ובקשם, 'שברו עכשיו את הקנים', ותיכף ומיד הצליחו ושברו כולם את הקנים.

פנה האב לבניו ואמר להם, 'זכרו! אם תשרה ביניכם אהבה ואחוה ותהיו מאוגדים יחד, שום כח שבעולם לא יוכל לשבור אתכם. אבל אם תפרדו זה מזה, וכל אחד יחשוב רק על עצמו ולא יהיה אכפת לו בכלל מחבירו, אז כל רוח מצויה תפיל ותשבור אתכם'. (עיין תנחומא שם).

בכל יום ויום מכריז כרוז ומזהיר את הנשמה

בסוף הפרשה שלנו, פרשת ויקרא, מבוארים עניני קרבן אשם. וכבר האריך הרמב"ן למה יש חטאים שאין די להם בקרבן חטאת וצריכים להביא קרבן אשם. אחת האשמות היא 'אשם גזילות', וכך אומרת התורה (ויקרא ה, ט): וידבר ה' אל משה לאמר. **נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו וכו'.**

פשוטו של מקרא מדבר באדם שקיבל פקדון מחבר שלו, או לחילופין 'בתשומת יד' – קיבל הלוואה מחבר שלו, 'או עשק את עמיתו', היינו כסף שבא לידו בדרך היתר כגון אחד שעבד אצל חבירו ועשה לו איזה מלאכה, ובעל הבית לא משלם לו את שכרו. כשבאים ושואלים את זה שקיבל פקדון: 'הרי קבלת פקדון, למה אתה לא מחזיר אותו לבעלים?' הוא מכחיש ואומר: 'לא היו דברים מעולם'. כששואלים אותו 'הלא קבלת הלוואה, למה אינך מחזיר אותה למלווה?' – הוא אומר 'לא דובים ולא יער, לא לוויית דבר'. כששואלים את בעל הבית 'הרי פלוני צבע לך את הבית, למה אתה לא משלם לו את שכרו?' – הוא אומר: 'לא היו דברים מעולם'. אם השביעו אותו על מה שהוא אומר ונשבע על כך ואחר כך הודה ששיקר – והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון... ומביא גם כן קרבן אשם ומוסיף חומש.

רבותינו בזהר הקדוש (ח"ג ד"ג ע"א) דרשו נפלאות על הפסוק הזה, ונראה מדבריהם: **נפש כי תחטא, רבי יוסי פתח, כמה אית להו לבני נשא לאודהרא מחוביהון, מאד מאד צריכים בני אדם להזהר ולהשמר מחטאים.** כשאדם עושה איזה חטא, מיד נברא על ידי החטא הזה מלאך משחית ומחבל שעומד ומקטרג בלא הרף ובלא הפוגה, ותובע כל העת

ואומר 'פלוני עשה עוון וברא אותי, תענישו אותו'. ולכן על אדם להזהר מאד לא למחטי קמיה מריהון, לא לחטוא לפני הקב"ה. דהא בכל יומא ויומא כרוזא נפיק וקרי, יוצא כרוז ומכריז, איתערו בני עלמא ליביינו לקמי מלכא קדישא, עורו והתעוררו ותעירו את הלב שלכם לבורא יתברך. ולכאורה, מה הכוונה בכרוז הזה? שמעתם פעם את הכרוז הזה?!

אך ודאי המכוון הוא כדרך שהביאו בספרים הקדושים בשם הבעל שם טוב, לבאר את דברי התנא במסכת אבות (ו, ב) ש'בכל יום ויום יוצאת בת קול מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. שאל הבעל שם טוב, אם באמת בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת בקול 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', הווי אומר שאת הבת קול כל אחד ואחד צריך לשמוע, שכן אם לא שומעים אותה לשם מה יוצאת הבת קול הזו, והרי ברכה לבטלה היא! ואם כן איה היא?! מישחו שמע אותה פעם?!

אמר הבעל שם טוב, אכן כולם שומעים את הבת קול הזו. כל אחד שומע לפעמים לחישה בתוך תוכו, 'נו, הלא אתה כבר לא צעיר, ותתחיל לחשוב מה יהיה בסוף. הגיע כבר הזמן להשתפר, ועליך להתעורר ולהוסיף יותר תורה ויותר מצוות'. אין אחד שאין לו לפעמים כאלו הרהורים בלב, וההרהורים האלו, הרהורי התשובה והחרטה, הרהורי ההתעוררות לעבודת ה' – זו היא הבת קול שיוצאת ומכרזת בכל יום ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. והתפקיד של כל אחד הוא לא להסות את הבת קול הזו, אלא אדרבה, כשבאים לו מחשבות כאלו 'בוא תשתנה. תפתח דף חדש ותתחיל לעבוד את ה'', יטה להם אוזן, יבין שזו היא הבת קול השלוחה לו מהר חורב, ויפעל לתקן את דרכיו ומעשיו. (הובא בספר ערבי נחל פרשת יתרו, ובספר אמרי אמת פרשת בחוקתי ועוד).

אלו הם גם כן דברי רבותינו בזהר הקדוש. **בכל יומא ויומא כרוזא קרי איתערו לאיזדהרא מחובייכו**, בכל יום מגיעה לאדם הקריאה הזו לעשות תשובה. **אתערו נשמתא קדישא**

ב. רבי יצחק אברבנאל כותב בביאורו לאבות (שם דף שפ"ב) דבר נורא: 'אוי להם לבריות' – כל ה'אוי', כל הצרות והיסורים שבאים לאנשים בזה העולם, אם זה צער ודחק הפרנסה, אם זה יסורים בבריות או בבנים ושאר צרות ויסורים, אם תצא לראות ולבדוק מה השורש של כל זה ומהיכן זה נובע – מעלבונה של תורה. אם אדם היה נקי וזך מהענין הזה של 'עלבונה של תורה', לא היה 'אוי', לא היו באים עלינו כל הצרות והיסורים.

ומהו 'עלבונה של תורה'? – יש כמה פרטים בזה, אבל העלבון היותר גדול הוא עצם מה שלא פותחים ולומדים את התורה. יש לך כזו 'חמדה גנוזה' שעמד משה רבינו ונלחם עם המלאכים כדי להביא לנו אותה (שבת פ"ב ב'), ואתה לא מתייחס לזה בכלל?! מניח את התורה בארון ולא חלי ולא מרגיש, לא פתוח אותה ועוסק בה? – אין לך זלזול גדול ומר מזה.

דיהיב בגווייכו מאתר קדישא עילאה. אנחנו אין לנו ידיעה והשגה בקדושתה ובמעלתה של הנשמה שיש לכל אחד ואחד מאתנו. יש אחד שמתרץ את עצמו ואומר, 'מה אתה רוצה ממני? אנחנו בדור שהנשמות בו קטנות'... אם תשאל אותו 'אני רואה שאתה מבין טוב בעיני נשמות. תוכל להסביר לי מה ההבדל בין נשמה גדולה לנשמה קטנה? שמא נשמה גדולה היא זו ששוקלת אלף קילו, ונשמה קטנה שוקלת גרם אחד?!'... הוא לא ידע לבאר לא מינה ולא מקצתיה. ובאמת היא שכל אחד יש בו נשמה שגדולה וקדושה יותר ממלאכי השרת, כמו שמביא בנפש החיים (שער ראשון פרק י') בשם הקדמונים (וכן הוא בספר מסילת ישרים פרק א'), והוא צריך לשמור עליה נקיה וטהורה.

לכן מזהיר הכרוז הזה שיוצא ומודיע כל אחד ואחד 'דע לך שקבלת כוחות עצומים, יש בך נשמה אלקית שחצובה מתחת כסא הכבוד, ואתה יכול במעשה אחד שלך להכריע את כל העולם כולו לכף זכות או חובה חלילה'.

נפש כי תחטא

וכאן מגלה לנו הזהר דבר נפלא. תנינן, למדנו. בשעתא דקודשא בריך הוא אפיק נשמתא לנחתא בבני נשא, בשעה שהנשמה צריכה לבוא מעולם הנשמות ולרדת לזה העולם, אסחיד בה, מעידים ומתרים בה, בכמה יעודין, בכמה תוכחות, ובכמה קסטורין, בכמה שוטרין הממונים להעניש את העוברים על דין תורה. כלומר - מזהירים ומודיעים לנשמה איזה שכר טוב יהיה לה אם תקיים את רצון ה', ואיזה עונש נורא יכול חלילה להיות לה אם תמרה פי ה'. **בגין לנטרא פקודוי**, כדי שהנשמה תדע לשמור את מצוות ה', שהרי לשם כך היא יורדת לעולם, כדי שנהיה עבדי ה' הנאמנים שעושים את רצונו.

ולא עוד אלא דאעבר לה באלף ותמניא עלמין לאשתעשעא, מעבירים אותה באלף ושמונים עולמות להשתעשע במין עידון ונחת, שאין לנו כיצורי חומר אפשרות להבין את האושר ואת התענוג הרוחני העילאי הזה, ולמיחמי בהו, ולהראות לה, **יקרא דאינון דמישתדלי באורייתא**, להראות לה את המעלה ואת השכר שצפון לעמלים בתורה. **וקיימא קמי מלכא בלבוש יקר בדיוקנא דהאי עלמא**, לפני שיוורדת הנשמה לארץ עומדת היא לפני הקב"ה, בלבוש יקר באותו הסגנון של זה העולם, בלבוש יקר עלאה, בלבוש יקר עליון, אסתכלת ביקרא דמלכא כל יומא ואעטר לה בכמה עטרין, הקב"ה מעטר אותה בכמה עטרות ובכמה דרגות רוחניות נפלאות.

ג. וזה החילוק המבדיל בין יהודי לגוי, כי ביהודי יש נשמה אלקית ולכן כל פעולה שהוא עושה פועלת גדולות ונצורות בכל העולמות הרוחניים, הן לטוב והן למוטב חלילה, אבל לגוי אין אחיזה בעולמות הרוחניים וכל מה שעושה לא מעלה ולא מוריד, בגלל שאין בו את הנשמה האלקית.

בשעתא דמטי זימנא לנחתא בעלמא, כשמגיע הזמן שאותה הנשמה אכן יוצאת ובאה לעולם הזה, עבדת מדורהא בגנתא דעדן דארעא תלתין יומין, מביאים אותה שתהיה שלשים יום בגן עדן, למחמי יקרא דמאריהון דצדיקיא וסלקא לאתרהא עלאה, שתראה שוב ותתבונן בכבוד האמיתי שנוחלים החכמים בגן עדן, ובתר דא נחתת לעלמא, אחרי זה אכן יורדת לזה העולם. **אעטר לה מלכא קדישא בשבע עיטרין**, ה' יתברך מעטר אותה בשבע עטרות, עד דאתת ואעלת בגו גופא דבר נש, עד שנכנסת בגוף של בן אדם, ובאה לעולם הזה.

כאן דורש הזהר את המקרא שלנו: **וכד איהי בגופא דבר נש**, ואם כשהיא נכנסת לגופו של האדם, חבת בהאי עלמא, אם ח"ו היא בגדר של 'נפש כי תחטא', היא עוברת על מצוות ה' ועושה חטאים, **אורייתא תוהא לה**, התורה עומדת תמהה ומשתאה, אמרת - **כל יקרא דא**, אחרי כל הכבוד הגדול הזה של הנשמה, וכל אשלימותא אשלים לנפשתא מלכא עילאה ואחרי כל השלימות שהקב"ה השלים בה ועיטר אותה, היא חבת קמיה?! היא הולכת וחוטאת לפני ה' יתברך?! היתכן כזאת?! **נפש כי תחטא?! מה דין הוא דתחטא**. בלשון תמיהה ושאלה. נשמה קדושה! הלא ראית איזה שכר מעותד לך, היית שלשים יום בגן עדן וראית את כל השכר העצום שצפון לצדיקים לעתיד לבוא, ואיך יתכן ש'נפש כי תחטא'?! והרי זה פלא עצום.

ממשיך הזהר ואומר: **כד מטון יומי לאסתלקא מן עלמא**, כשמגיע הזמן להחזיר את הפקדון וחוזרת הנשמה לשרשה, **קודשא בריך הוא תוהא עליה**, גם הקב"ה מתפלא ותמה, ואומר, **נפש כי תחטא ושמעה קול אלה?! איך יתכן שהנשמה חטאה, והא אומינא לה באומאה דשמי דלא לשקרא בי**, והלא השבענו אותה לפני שירדה לזה העולם שתהיה צדיק ולא תהיה רשע, והיינו ושמעה קל אלה היינו אותה שהשביעו, ואיך חטאה?! **ואסהדית בה כד נחתת לעלמא**, העדנו והתרינו בה, וכמו שראינו קודם.

הפליאה והתמיהה הזו שתמהה התורה ושתמה הקב"ה על הנשמה, קורעת את הלב. ובספרים מובא מעשה כזה, שפעם בא הגיע יהודי אל אחד הגדולים ואמר לו, 'כבוד הרב, אני הייתי עברייני גדול ועברתי על רבות מהעבירות שבתורה, ועכשיו אני רוצה לעשות תשובה'. אמר לו אותו גדול: 'על אלו עבירות עברת?!' והוא התחיל לפרט את כל העבירות החמורות שעשה, תצילנה אזנים משמוע. פנה אליו אותו גדול בכאב עצור ושאל אותו: 'מה עשה לך בורא עולם, שכך עשית לזו?! הלא הוא נתן לך חיים, נתן לך עינים לראות ואזנים לשמוע, כל כך הרבה דברים טובים הוא נתן לך, ולמה כל כך הרבה רע החזרת לזו?!' זו היא הפליאה העצומה שדורש הזהר על הפסוק שלנו, איך יתכן ש'נפש כי תחטא', 'מה דין הוא דתחטא', למה ועל מה הולכת הנשמה וחוטאת וממרה פי ה'.

וכחש בעמיתו - כלל ישראל הם נשמה אחת

יש עוד עומק בפסוק הזה. הכתוב אומר 'וכחש בעמיתו', ופשוטו של מקרא הוא שאותו אחד שלוה כסף או קיבל פקדון מכחיש ומשקר את קבלת ההלוואה או הפקדון. אבל האור החיים הקדוש (שם ה' כ"א) דורש בדרך הרמז ומפרש את הפסוק באופן נוסף, 'וכחש', כשאדם עושה איזה חטא ועוון, לא יוכל לומר 'מה אכפת לכם, בשלי אני עושה, ואני לבדי אסבול ואקבל את העונש שלי', כי 'וכחש בעמיתו', הכחש הזה של עוונותיו של אדם פוגע וחודר ומשפיע בכל כלל ישראל.

רבים שוגים בטעות הזו, וכשאתה בא להוכיח אותם על איזה עוון שבידם הם אומרים לך: 'מה אכפת לך ממה שאני עושה? לך אתה ותעשה מה שאתה רוצה לעשות ותן לי לעשות מה שאני רוצה'. אין דבר כזה, כי כל מעשה שעושה בר ישראל משפיע על כל האומה. והוא כמו שהזכרנו בראש דברינו, כי כלל ישראל הם כולם מאוחדים ומאוגדים והרי הם נשמה אחת גדולה המחולקת לששים רבוא נשמות, וכל מצוה או עוון חלילה שאדם עושה, משפיע לכל כלל ישראל ולכל הנבראים כולם.

וכך פירשו רבותינו בירושלמי בנדרים (ט, ד) את מה שאמר הכתוב 'ואהבת לרעך כמוך', 'ואהבת לרעך', מדוע? מפני שהוא 'כמוך'. כל עם ישראל הוא כאיש אחד, ולכן עליך לאהוב את החבר שלך שאף הוא חלק ממך, ונשמתך ונשמתו חד הם.

הא למה הדבר דומה, אומר הירושלמי, לאחד שהיה בוצע בסכין כנר לחם ובשעה שחתך לא שם לב וחתך לעצמו גם את האצבע. מה עשה אותו "חכם"? התחיל להכות את היד השניה, זו שחתכה אותו, כשהוא צועק וצועק 'למה חתכת לי את האצבע?! מי שיראה דבר כזה יאמר, היהודי הזה בלי ספק טעון אשפוז... וכי לא מספיק לו שיד אחת פצועה וחבולה הוא עוד מכה את השניה? אומר הירושלמי, אחד בישראל שפגע בחבירו, אם אומר הנפגע אני אחזיר לו לחבירי בכפל כפלים ובריבית דריבית, הרי זה בדיוק כמו המשל. הרי כלל ישראל הם כגוף אחד וכאיש אחד, ולעצמך ולגופך אתה מחזיר ומכה.

בעלי המוסר הביאו עוד משל דומה, על אחד שהיה אוכל ובשעת האכילה מרוב הלהיטות שלו לאוכל, השינים שלו לא לעסו רק את הלחם אלא גם לעסו את הלשון, וזה מאד כואב כידוע, ובפרט כשזה באמצע האכילה ומפריע לו באכילתו... מה עשה אותו אחד? - לקח צבת והתחיל לעקור את השינים אחת אחרי השניה. למה? - נקמה! מה פתאום נשכת את הלשון! - והרי אדם כזה הוא לא מן היישוב.

אדם שפגע בך ואתה מחזיר לו נקמה, הרי אתה עושה בדיוק אותו דבר. אם אתה הולך ומחזיר לו ומכאיב לו, דע לך ברורות שבעצמך אתה מכה ולעצמך אתה מכאיב. להיפך אתה צריך לעשות, להאיר לו פנים שוחקות, להדריך אותו וללמד אותו בינה ודעת.

כך לומדים רבותינו את הפסוק 'ואהבת לרעך - כמוך', עליך לאהוב את חבר שלך מפני שהוא 'כמוך', הוא בשר מבשרך וחלק ממך. בספר יסוד ושורש העבודה (ש"א פ"ח ועוד) מרעיש הרבה על המצוה היקרה של 'ואהבת לרעך כמוך' שהיא מצויה מאד בהרבה פרטים ואופנים, ועם כל זאת אנשים לא נוהרים בה כדבעי (ועיין מסילת ישרים פרק י"א). וכמה ראוי לכל אחד ואחד לעורר בעצמו את הענין של 'ואהבת לרעך כמוך' בימי חודש ניסן.

האדם ידון את עצמו בעולם הבא כדרך שדן את זולתו בעולם הזה

דוגמא נוספת לזה היא המצוה של 'בצדק תשפוט עמיתך', החובה לדון את החבר לכף זכות, ולדעת הרבה מהראשונים היא מצות עשה מן התורה, וכמו שהאריך בזה רבינו החפץ חיים זצ"ל (כלל ג' וכלל ד', ובספר שמירת הלשון שער התבונה פ"ד ופס"ז ועוד). אצל רבים רבים המצוה הזו כמעט בטלה ועברה מן העולם, ותמיד שופטים ודנים אחרים לחובה ולחומרא. אם היית מנסה למצוא לימוד זכות, היית מצליח. יש הרבה דברים שאצלך הם חמורים אבל בעיני אחרים הם קלים, וכמו שכתב רבינו יונה זצ"ל (שערי תשובה ש"ג אות ב') שיש הרבה דברים שהם חמורים ועומדים ברומן של עולם, ועם כל זה אנשים חושבים אותם לקלים. ואם כן, למה אתה דן את חבירך לכף חובה, תדון אותו לכף זכות ותאמר שלכן הוא עשה כך וכך, כי לא ידע את חומר הענין, וכדומה.

ומי שרגיל לדון את חבירו לחובה, לעצמו הוא מזיק ובעצמו הוא פוגע, כי אמרו רבותינו (שבת קנא:) 'כל המורחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים', וכתב המסילת ישרים (פרק י"ט) שהזמן הזה שמרחמים עליו מן השמים, הוא בעת דינו של האדם. כאשר דנים אדם הוא זקוק לזכויות רבות, 'כי מי יצדק לפניך בדין', ואז בשעת דינו של האדם, מי שדן את חבירו לכף חובה דנים גם אותו בשמים לכף חובה, אבל מי שדן את חבירו לכף זכות דנים גם אותו לכף זכות. ואשריו ואשרי חלקו של אחד כזה, שאפילו שחטא במה שחטא ועשה מה שעשה, עומדים לו מליצי יושר בשמים ומלמדים עליו זכות ואומרים 'נכון שעשה מה שעשה, אבל הוא לא ידע את חומר הענין, שוגג היה, והיה זה בעת צערו ואין אדם נתפס בשעת צערו', וכדומה.

הוא שאמר התנא במסכת אבות (ג, טז) שדנים את האדם ונפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו. ולכאורה, היכי משכחת לה שניהם יחד?! אם דנים את האדם מדעתו אם כן לא שייך לומר שדנים אותו שלא מדעתו, ואם דנים אותו בלי דעתו, מה שייך לומר בזה שדנים אותו מדעתו?!

אבל ההסבר בזה הוא, כי כל אחד ואחד, גם אם יאריך ימים עד מאתיים שנה, סוף כל סוף יבוא יומו ויסתלק אל בית עולמו. כשהוא יבוא למעלה, יבואו מלאכים ויקבלו אותו בהארט פנים ויאמרו לו 'טוב שבאת, ברוך הבא, אנחנו צריכים אותך'. הוא ישתומם ויתפלא,

'אותי צריכים?! בשביל מה צריכים אותי כאן?!' והמלאכים יאמרו לו, 'אנחנו רוצים למנות אותך להיות אב בית דין בשמים'. הוא יתרגש וישמח, וכבר הוא מתחיל חושב 'עם כזה תואר של אב בית דין בשמים, חבל שנשארת כל כך הרבה זמן בעולם למטה'... הוא שמח, ואז אומרים לו המלאכים, אנחנו רוצים להביא לפניך תיק לדיון, ואתה תהיה מורה הוראה, וכאשר אתה תפסוק ותגזור - כך יהיה.

ואכן, הוא יושב ומחכה לבוא התיק, והנה מגיעים מלאכים ומביאים לפניו תיק, או ספר או ספריה, כל אחד לפי מה שהוא... מגיעים לו את התיק ואומרים לו, 'הנה, כאן מפורט הכל. תקרא ותפסוק את דינו'. הוא יושב וקורא, 'הנידון פעל כך וכך, עשה מעשים מכוערים כהנה וכהנה', אחרי שהוא גומר לראות את כל המעשים אשר לא ייעשו שעשה הנידון הוא פוסק את פסקו: 'תנו לו מאה שנה בגיהנם'. אומרים המלאכים, 'קבלנו מסירת המודעה... יפה דנת ויפה פסקת, אלא שלעצמך פסקת. התיק הזה היה התיק שלך, ובגלל שאתה דרכך תמיד ללמד חובה וקטגוריה, במקום לסגור על הנידון החלטת להרשיע אותו ולשלוח אותו לגיהנם, ובכן הנה פסקת את פסקו, ועכשיו בא וקבל את עונשך'.

נמצא שאכן דנו אותו 'מדעתו ושלא מדעתו'. מצד אחד היה זה מדעתו, מפני שהוא עצמו בחר איך לדון את עצמו והוא זה שפסק את פסקו, ומצד שני היה זה שלא מדעתו, כיון שלא אמרו לו בשעת הדין שהוא עצמו הנידון. ואילו היה רגיל עוד בחיי חיותו להיות מלמד זכות על כל חביריו, גם עכשיו היה רואה את המעשים האלו והיה אומר 'אמת שעשה הנידון מה שעשה, אבל יש ללמד עליו זכות, שאולי הכעיסו אותו באותו היום ומי ששרוי בכעס לא מתבונן במעשיו. אולי בכלל היה שוגג', וכיוצא. אבל הוא לא חיפש את לימודי הזכות אלא מיד פסק את פסקו לחומרא, ונמצא הפסיד את עצמו.

שמו תאמר, אם אכן נודע לי שכך הולך הדין בשמים, כבר מצאתי לי פתרון... כשאני אבוא לשמים ויאמרו לי שאני מיועד להיות אב בית דין ויביאו לפני תיק וישאלו אותי לדעתי על התיק, אומר 'לבעל התיק הזה מגיעים תת"פ עולמות בגן עדן'... לא כן הוא. את הידיעה הזו שכך הולך צורת הדין יקחו ממנו, ולא תהיה לו האפשרות לדון אלא על פי מה שהתחנך והתרגל לדון בזה העולם. אם התרגל להיות תמיד רואה טוב באחרים ומלמד עליהם זכות, תשאר בו התכונה הזו וימצא שהוא פוסק את דין עצמו לזכות, אבל אם תמיד ראה את חבריו באופן שלילי, חלילה ימצא את עצמו שפוסק את דינו לחובה.

המזוותר - לא יפסיד

בזמננו כלל ישראל סובל ומתייסר בכלל ובפרט ביסורים נוראים, מה שלא היה בשנים קדמוניות. ואנחנו מוכרחים לחזק בעצמנו את העין הטובה ואת לימוד הזכות, כדי שגם בשמים ילמדו עלינו זכות. ועל ידי האחדות וההתאגדות יחד נוכל לגאולה.

ובאמת אנחנו רואים איך שבדור שלנו, שהוא ערב הגאולה, יש בחודש ניסן גמילות חסדים עצומה על ידי כל ארגוני הצדקה והחסד שמחלקים מעות לעניים וקמחא דפסחא. רק לעמוד ולראות את הכמויות העצומות של מוצרי המזון שניתנים בזמן הזה, מחזק את האהבה וההערכה לישראל שנותנים ומסייעים כל כך זה לזה, וכבר כתב רש"י במסכת יומא (ע' א') שראיה של מצוה גם היא למצוה תחשב. אין ספק שבדורות הקודמים לא היו היקפים כאלו של גמילות חסדים, ואין ספק שהזכויות האלו עומדות לבית ישראל. אבל למה שנתחזק רק בנתינה?! למה שאדם לא ישנה את כל ההנהגה שלו, להיות רואה בעין טובה את זולתו?!

למשל, בין שכנים מצוי שיש הרבה פעמים מריבות וסכסוכים, כאשר על פי רוב מדובר בדברים של מה בכך. לאדם מטבעו קשה לוותר ובפרט כשברור לו שהוא צודק, אבל אדם שמוותר - גם אם ברור לו שהוא צודק, אבל אם הוא מוותר לפנים משורת הדין - שכרו לא יקופח והוא לא יפסד מאומה. מפני שלא יתכן שאדם יעשה נחת רוח לה' יתברך והוא יפסד על ידי זה. וכמו שאמרו רבותינו במדרש (דברים רבה ד, ה), 'אמר הקב"ה, שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד'. וגם אם אדם בשעת מעשה לא רואה את זה ונראה לו למראית עין שבגלל שהוא ויתר הוא יצא נפסד, ידע נאמנה שלא כן הוא, ואין ספק בדבר שרק יצא נשכר מזה.

רבי יעקב ליפשיץ בספרו זכרון יעקב, כותב על הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, רבה של קובנא, שהוא היה סבלן באופן יוצא מן הכלל. היו יכולים אנשים לבוא אל ביתו ולשבת על שולחנו, ועם היותם סמוכים על שולחנו היו יושבים ומחרפים ומגדפים אותו, והוא לא היה מתפעל מהם כלל אלא היה שואל אותם בסבלנות 'יש לכם עוד משהו להגיד'?!... ולפעמים בני הבית היו יוצאים מדעתם איך רבי יצחק אלחנן נשאר שווה נפש לכל החירופים וכל הגידופים שהשמיעו שם אי אלו ריקנים, אבל הוא בשלו, מחזיק במדת הסבלנות ולא עונה ולא משיב לחורפיו דבר.

פעם אחת נכנס אצלו רופא אחד שלא היה שומר תורה ומצוות, ואף הוא דיבר אל רבי יצחק אלחנן זצ"ל בגסות ובחוצפה. רבי יצחק אלחנן לא הגיב ולא דיבר נגדו מאומה, ופנו אליו אנשים ואמרו לו 'כבוד הרב, הרי זה זלוזל בכבוד התורה, ומוכרחים למחות בידו ולגרש אותו מכאן'. אמר להם רבי יצחק אלחנן 'המוותר - לא יפסיד. אמת שהוא מדבר שלא כהוגן, אבל אני מעדיף לשתוק'. עברו כמה שנים מאז, וגזרה המלכות איזו גזירה על היהודים. ביררו וגילו שהיחיד שיכול לפעול ולהביא לביטול הגזירה, הוא אותו הרופא. שלח רבי יצחק אלחנן שליח אל אותו הרופא וביקש שיבוא אליו. אותו הרופא שזכר את מדותיו התרומיות של רבי יצחק אלחנן, נענה לפניו והגיע. פנה אליו רבי יצחק אלחנן וביקש ממנו, 'הנה המלכות גזרה עלינו גזירה פלונית, ואתה יש בכחך להשתדל ולבטל את הגזירה. אני

מבקש ממך בעבור כלל ישראל, שתעשה כל שביכלתך להעביר את רוע הגזירה. ואכן, כך היה. אותו רופא הלך ופעל עד שהתבטלה הגזירה.

או אז, אחרי כמה שנים שעברו מאז אותו הפעם שהגיע אליו הרופא וחירף וגידף אותו, פנה רבי יצחק אלחנן לבני ביתו ואמר להם: 'אתם רואים שצדקתי? – אם באותה העת לא הייתי מוותר לו והיינו דוחים אותו וגוערים בו, מה היינו עושים עכשיו? היתה הגזירה הנוראה הזו יוצאת לפועל. אבל היות ואז שתקתי וויתרתי, הנה לנו הרווח, כאשר כל כלל ישראל ניצול על ידי זה'.

אנחנו לא יכולים תמיד לראות בשעת מעשה, אבל זהו דבר ברור שהמוותר לא יפסיד, ואדרבה ואדרבה, שכרו גדול בשני עולמות. ולכן דורשת הגמרא (חולין פט.) 'תולה ארץ על בלימה, על מי? – על מי שבולם עצמו בשעת מריבה'. כאשר יש מריבה, אדם כועס ובהול להשיב וכמעט שאין בו דעת. משהו אומר לו מילה, והוא מחזיר לו מיד שלוש כנגדו. על מי העולם עומד? – על זה שנמצא בשעת המריבה הזו ומחרפים ומגדפים אותו, ויש לו מה להשיב והוא שותק. ואדם שמעמיד את העולם, מה רב זכותו ומה גדלה מעלתו.

תפקידנו בחודש ניסן להרבות בחסד עם כלל ישראל

הפייט אומר (ויצרות לפרשת החודש) על חודש ניסן שהוא 'החודש אשר בו ישועות מקיפות'. ובפשוטו הכוונה שהחודש כולו מוקף בניסים ובישועות, יען ונעשו בו הרבה ניסים לישראל, ועוד יעשו בקרוב בעזרת ה"י. החודש הזה הוא החודש המסוגל להעשות בו ניסים כי הוא קנה בעצמו את תכונת הניסים לישראל כמו שביאר הר"ן כנ"ל, ולכן עכשיו בנפשנו הדבר להתחזק בענין הזה, שיהיה אכפת לנו מכלל ישראל, שנדאג להרבות אהבה אחווה שלום ורעות בקרב ישראל, ונהיה מהוותרגים והמוחלים לאחרים.

בחודש הזה גם יש הוצאות מרובות, וצריך כל אחד להרבות בנתינה ובצדקה לתמוך בנוקקים לכך. ועוד יש עכשיו אפשרות של חסד שאין למעלה הימנו, לתמוך ולהקים שיעורי תורה. הלא עכשיו הוא 'בין הזמנים' לצערנו, ויש בזמן הזה רפיון בעסק התורה. דווקא עכשיו אנחנו צריכים כל כך את עסק התורה שימתיק מעלינו את הדינים, ואחד כזה שהולך ומקבץ

ד. אדמו"ר בעל תפארת שלמה זצ"ל, וכן אדמו"ר בעל אוהב ישראל זצ"ל, פירשו מה שאומר הפייט "חודש אשר בו ישועות מקיפות", בדרך דרוש, שהאדם יכול בחודש ניסן לקחת ישועות בהלוואה ובחקפה. הוא פונה לה' ואומר: 'רבונו של עולם, אתה מכיר אותי ויודע מי אני ומה אני, ואתה יודע מה המצב שלי. נכון, אין לי עכשיו מעשים טובים, אבל אני מבקש ממך שתתן לי ישועה בחקפה, ואפרע לך לאחר זמן, בתיקון דרכי ובשיפור מעשי בהמשך השנה'. (וכן הוא בספר שם משמואל פרשת בשלח ופרשת משפטים ועוד, בשם הגאון בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, ע"ש).

אחד לאחד ודואג שיבואו וילמדו שעה או שעתיים, אין לתאר את מעלתו ואת שכרו. וזה הוא החסד היותר גדול שיכול להיות, לזכות את כל בית ישראל בעוד שעות של לימוד התורה.

בזמננו, מה שלא היה בדורות שלפנים, יש גם הרבה נשמות שצמאות לתורה אבל הם בגדר של 'אינו יודע לשאול', והתפקיד שלנו הוא 'את פתח לו'. יש הרבה צעירים שאם אדם ישים אליהם לב ומחשבה, יוכל לקרב אותם לתורה ולהרעיף עליהם טללי תחיה. וזה עצמו מאחד ומאגד את כל בית ישראל, להיות עבדים נאמנים לבורא.

כלל הדברים, שאסור לאדם שיתן לזמן היקר מכל יקר בחודש הזה, לעבור כלאחר יד. כל אחד צריך לשבת עם עצמו חמש דקות בכל יום ולשאול את עצמו, 'מה אני יכול לעשות בשביל כלל ישראל'. ולא מבקשים ממנו הרים וגבעות, אלא כל אחד יוסיף במה שהוא יכול, לפי מה שהוא. למשל, אין אחד שלא יכול להיות יותר מטיב לזולתו, על ידי הארת פנים וחיוך על השפתיים. חיוך הוא דבר קל בעיני אנשים, אבל כמה הוא גדול וכמה הוא מחיה נפשות, ולא על חנם אמרו רבותינו (כתובות קיא): 'גדול המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב'. מה הכוונה 'יותר ממשקהו חלב'? ביארו רבותי שהכוונה היא לאותו אחד שהיה יום שלם במדבר, תחת השמש הקופחת. אחרי יום שלם שהיה שם הוא מגיע לכאן כשכולו צמא ויבש, והנה מגיע מישוהו ומביא לו כוס חלב קר... יש משהו שהוא יותר מעריך ויותר יקר לו מכוס החלב הזאת!! ועל זה באו רבותינו ואמרו 'גדול המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב', כי הארת פנים וסבר פנים יפות הרבה פעמים נותן שמחה לאדם יותר ממשקהו חלב זה.

ואמרו חכמי הנפש, שאם תגש לעריסה שיש בה תינוק תוכל להבחין בדבר פלא. אם תגש אל העריסה עם פנים מאירות ועם חיוך על השפתיים, תראה מיד איך שהתינוק מחזיר לך חיוך. אבל אם אתה תגש אל התינוק עם פנים זעופות וכעוסות, באופן כזה שכל מי שרואה אותך עושה מיד תשובה מיראה... מיד התינוק יתחיל לבכות. למה התינוק התחיל לבכות?! - בגלל שנתת בו עינים כאלו, שכמעט ועשית אותו גל של עצמות. זה דבר ברור ובדוק אצל כל תינוק. וכי רק אצל תינוק זה כך? - גם אצל אנשים גדולים. אם אתה נותן לחבר שלך חיוך רחב גם הוא נפשו שמחה כנגדך, אבל אם אתה נותן לו מבט כזה שאומר 'כמה אתה מיותר פה', זה משפיע עליו.

בפעולות הקטנות האלו אדם יכול ליצור אהבה ולהרבות אחדות בקרב ישראל. על ידי זה כלל ישראל יוכל להיות בגדר הזה 'האספו', ואז ממילא יוכל להיות 'ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', ובצירוף עסק התורה בידינו תבוא הגאולה בחודש הזה המסוגל לגאולה, וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת ויקרא

א. בענין ויקרא אל משה וידבר אליו

ויקרא (א' א'): "ויקרא אל משה וידבר אליו מאהל מועד לאמר".

ופירש רש"י ז"ל: "ויקרא אל משה, לכל דברות ולכל אמירות ולכל צווים קדמה קריאה לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו שנא' (ישעיה ו') וקרא זה אל זה".

ונתעוררתי בס"ד, שלפי הנודע יש חילוק בין לשון "וידבר" לבין לשון "ויאמר", שלשון וידבר הוא דיבור קשות כאומרם במסכת מכות (י"א א'), אבל לשון ויאמר הוא לשון תחנונים ולשון רכה, וזו לשון רש"י ז"ל במדבר (י"ב א'): "ותדבר מרים, אין דיבור בכל מקום אלא לשון קשה, וכן הוא אומר (בראשית מ"ב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר (בראשית י"ט) ויאמר אל נא אחי תרעו וכן ויאמר שמעו נא דברי (במדבר י"ב), והם דברי רז"ל בספרי שם (פסקא ע"ג), ובמדרש תנחומא (פרשת צו ס"ג) ועיין מדרש בראשית רבה (פמ"ד ס"ו) ומדרש שמות רבה (פמ"ב ס"א), ועוד שם בדברי רש"י ז"ל במדבר (ט"ז ח'): "**ויאמר** משה אל קרח שמעו נא בני לוי, התחיל לדבר עמו דברים רכים" וכו', וכן הוא ברש"י שמות (י"ט ג'), ועוד, ועיין בזהלמהר"ל ז"ל בספר גור אריה שמות (ו' י"ב, ול"ב ז'), ועוד עיין לו שם (י"ט ג') ובספר כלי יקר שמות (י"ב כ"ו), ודברים (ב' ט"ז) ע"ש, ועוד עיין לו שמות (י"ב כ"ו, וכ' א', וכ"ו א'), וויקרא (ט"ז א'), ובמדבר (כ"ג י"ד) ואכמ"ל.

ולכאורה לאור זאת אחר שכאן הראה הקב"ה חיבתו אל משה וכנ"ל, אז היתה התורה צריכה לכתוב כאן **ויאמר** אליו מאהל מועד, ולהשתמש בלשון רכה, ולא להשתמש בלשון **וידבר** אליו שהוא דיבור קשות כנ"ל, ועיין.

ודע כי ראיתי לגאון הרא"ם ז"ל בפירושו לרש"י שמות (י"ט סוף פסוק ג') שכה כתב: "לשון אמירה שמורה על רכות זה לא נמצא בשום מקום" ע"ש, ולכאורה תמוה כנ"ל, ואחר כך מצאתי בספר פרדס יוסף בראשית (מ"ט דקצ"ג ע"א), ושמות (מ"ט דקמ"ו ע"ב) וויקרא א' ד"ג ע"א) שהאריך בענין זה עש"ב.

ב. בענין שעירת עזים תמימה נקבה

ויקרא (ד' כ"ז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים, תמימה, נקבה, על חטאתו אשר חטא".

ותרגם התנא אונקלוס שם: "או אתידע ליה חובתיה די חב וייתי קרבניה צפירת עזין שלמתא **נקובתא** על חובתיה די חב", אבל בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם כה תרגם: "או אשתמודע ליה חובתיה דחב וייתי ית קרבניה צפירתא דעזי שלימתא מטול חובתיה דחב". הרי

שתיבת "נקבה" לא תרגם וכן בדקתי בתרגום המיוחס ליונתן מכתב יד וגם שם לא נמצא תרגום תיבת נקבה, וכן בתרגום הנקרא תרגום ירושלמי לא תרגם תיבה זו, ואיני יודע מה אידון בה רצ"ב, ועיין תוספות שבת (נ"ה ב') ובהגהות הגרע"א ז"ל שם ודוק.

ובא לידי כעת תרגום ירושלמי על פי כתב יד, וראיתי שם (דר"מ ע"ב) שגם שם לא תרגם תיבה זו, אבל בשינוי נוסחאות שם הביא שיש כתיב יד שכן גרסו נקיבה ע"ש, ולפי זה נראה שיש כאן השמטה של המעתיקים ותו לא.

וראיתי לרבותינו בעלי התוספות מהדורת מושב זקנים שם שכתבו: "והביא קרבנו שעירת עזים. הקשה הרב רבי אלעזר מגרמייזא [בעל הרוקח] למה חטאת באה נקבה, ותרין לפי שהוא תשש כחו כנקבה ולא היה כח בו להתגבר על יצרו כנקבה זו שאין בה נצחון, יהיה קרבנו נקבה" עכ"ל.

ולכאורה לפי טעמו זה אזי כל בעלי העבירות המביאים קרבן היו צריכים להביא נקיבה, ולא כן הוא שהרי כל החוטאים שנחייבו להביא קרבן אשם כמו אשם גזילות ואשם מעילות וכו', והם חמישה, כולם מביאים זכרים ולא נקיבות, כנודע, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות (פ"א ה"ו) ושם הלכות פסולי המוקדשים (פ"ו הט"ז) שחייבי אשמות מביאים קרבן מהזכרים ע"ש.

ואולי חייבי חטאות דקיימא לן כל לאו שזדונו כרת שגגתו חטאת, חמירי טובא ובכהאי גוונא תשש כוחן ועיין.

ועוד יש לעיין שכתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר קדשים: "ואם היתה השגגה באחת מאלה השלושים עבירות הנשואות [ר"ל מל"ו כריתות שבתורה] אז יהיה חילוק בין השוגגים, אם השוגג באחד מהם היה יחיד משאר העם, והוא שקראו הכתוב מעם הארץ, חייב שעירת עזים או נקיבה מן הצאן לחטאת, ואם היה נשיא והוא המלך שאין למעלה ממנו במעלה מקריב שעיר עזים" ע"ש, וכן הוא בחיבורו הגדול הלכות שגגות (פ"א ה"ד) שהמלך מביא על שגגתו שעיר זכר וכמפורש בחומש (שם ד' כ"ג), ולכאורה לפי טעמו של בעל הרוקח ז"ל היה לו למלך להביא נקיבה, ועיין. [ומה שכתוב ברמב"ם שם "שעירת" עזים, הוא טעות המעתיק וצריך לומר "שעיר", וכמו שכתב מהר"י קורקוס שם ועוד].

כמו כן יש לי להבין מהו שכתבה התורה: "שעירת עזים, תמימה, **נקבה**", אחרי שאמרה תורה שעירת עזים, אזי תיבת "נקבה", יתירה ולכאורה וללא צורך, וכיוצא בזה יש להעיר שם (ה' ו'): "והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת", ולפום ריהטא עיינתי בדברי רבותינו המפרשים ז"ל ולא מצאתי כעת שעמדו בזה ועיין.

ואחר זמן מצאתי לרבינו בחיי ז"ל ויקרא (ד' כ"ג) שמדברי קדשו העמוקים נראה שהרגיש מדוע חזרה התורה וכתבה "נקבה", עיין שם שהאריך בנסתרות, גם עיין לגאון מלבי"ם זצ"ל בביאורו לספרא שם סימן כ"ב דר"ט ע"א) ועוד לו שם (סימן ע"א דרע"ג ע"ב), ועוד לו שם (סימן קנ"ט דרע"ג ע"ג) ודוק היטב.

ג. בענין נפש אשר תגע בכל דבר טמא

ויקרא (ה' ב'): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא, או בנבלת חיה טמאה, או בנבלת בהמה טמאה, או בנבלת שרץ טמא, ונעלם ממנו והוא טמא ואשם, או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם".

ובקראי המקראות הללו התעוררתי בס"ד להבין, חדא מהו זה שאמר קרא אשר תגע בכל דבר טמא, למה נתכוין, שהרי טומאת נבלה דחיה טמאה או בהמה טמאה מפרש לקמיה בסמוך מיד, וכן טומאת שרץ וטומאת אדם גם כן מפרש לקמיה, אם כן יש להבין אומרו אשר תגע בכל דבר טמא למה נתכוין.

ואולי המקרא כאן בבחינת תנא והדר מפרש ובתחילה אמר אשר תגע בכל דבר טמא" בסתם, ואחר מפרש מהו שאמרתי בכל דבר טמא היינו נבלת חיה טמאה ונבלת בהמה טמאה ונבלת שרץ טמא, וטומאת אדם. ועיין.

ואל תתמה על כך, כי כבר מצינו כן במקראות דתנא והדר מפרש, וכמו שכתב כן הגאון המובהק רבי ראובן נאוי ז"ל בספרו יחי ראובן (מערכת ק' כלל ט') על פי המבואר בסוכה (ל"ד א') ודילמא פירושי קא מפרש ע"ש, ואני הקטן יעקב מוסיף הנה עיין בספר שמות (כ' כ"א) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך, שהכוונה את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולותיך ואת שלמיך עיין בפירוש רש"י שם, וכזאת תראה בדברי רש"י ויקרא (ה' כ"א) ולרבינו הט"ז שם בספרו דברי דוד, וכן בפירוש רש"י במדבר (י"ט י"ג) ושם עיקר שפתי חכמים (אות כ'), ועיין גם בספר שפתי כהן דברים (י"ז ב') ע"ש.

וראיתי שהגאון רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל רגיל בהא דהמקרא תני והדר מפרש, עיין לו בפירושו בראשית (כ"א ב', כ"ד ג', ט"ל ד'), ובמדבר (ל"ב כ'), ודברים (ו' כ'), ומשלי (ל"א ב'), ודניאל (ד' י"ט וה' י"ח) עיין שם.

ועוד נתעוררתי להבין מהו שאמר קרא גבי הטומאות הנ"ל "ונעלם ממנו והוא טמא ואשם", והרי הוא מיותר לכאורה שהרי די במה שסיים קרא גבי טומאת אדם: "ונעלם ממנו והוא ידע ואשם" וקאי אכולהו נבלת חיה נבלת בהמה נבלת שרץ וטומאת אדם.

ובן עוד יש לדקדק שגבי טומאת נבלת חיה נבלת בהמה נבלת שרץ אמר קרא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם, מה שאין כן גבי טומאת אדם אמר קרא, ונעלם ממנו והוא ידע ואשם" ויש לדעת מה פשר השינוי ורשמתי למזכרת עד שנעיין בדברות רז"ל והמפרשים ז"ל.

עכשיו ראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בפירושו היקר העמק דבר ויקרא שם שכתב: "בכל דבר טמא, נגעי בגדים או נגעי בתים שאינן מפורשים במקרא" עכ"ל, ודוק היטב.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן צה

יסורין

א.

כדי לכפר עונותיו, וזהו שאמרו רז"ל בערכין (ט"ז ב') היכי דמי יסורין אפילו הושיט ידו לכיס וכו', תנא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שנים וכו', והוא דווקא כשמשים אל לבו שכל תנועותיו בחפץ הבורא. הבן הדבר.

ובספר בית זלאטשוב, הנדפס בשנת תשמ"ב, (בסיפורים ומאמרים) כתוב: "סיפר הרב הקדוש רבי זאב מז'אבריו' זצ"ל, שהיו שני חברים אוהבים זה לזה מאוד, והיו לומדים יחד, ונחלה אחד מהם רח"ל, ושכב בחוליו זמן רב וסבל יסורים גדולים, וחבירו היה הולך לבקרו כמה פעמים.

ואחרי זמן הכביד חוליו מאוד, וחבירו הבריא ביקש ממנו, שאם ח"ו ילך לעולמו יבוא להודיעו איך מתנהגים עמו בעולם האמת, כי ידע שהיה ירא שמים. ואכן כן היה ונפטר לבית עולמו, ואחר עבור זמן חבירו הבריא חלם שבא אליו חבירו הנפטר לקיים הבטחתו.

ושאל אותו מה היה מהיסורין שסבלת זה זמן כביר, וענה ואמר הנה היסורין לא הועילו לי, כי מי שסובל יסורין צריך שיבקש מהשי"ת ויאמר ראה עניי ועמלי ושאל לכל חטאותי, ואז מתמלקים העוונות על ידי היסורים ומתכפרים עונותיו, ואני לא ידעתי מזה ולא אמרתי פסוק זה, ולכן לא הועילו היסורין.

ואחר שהקה"ק הנ"ל סיים לספר הסיפור, אמר כי מי שידוע מעשה זה מצוה לספר הסיפור לחבירו, וחבירו לחבירו, כדי לפרסם

ברכות (ה' א'): "אמר רבא, אמר רב סחורה, אמר רב הונא, כל שהקב"ה חפץ בו, מדכאו ביסורין, שנאמר וה' חפץ דכאו החלי, יכול אפילו לא קבלם מאהבה, תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו, מה אשם לדעת אף יסורין לדעת, ואם קבלם מה שכרו, יראה זרע, יאריך ימים, ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר וחפץ ה' בידו יצלח".

ופירש רש"י ז"ל: "וה' חפץ דכאו החלי, מי שהקב"ה חפץ בו, מחלהו ביסורין".

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת י' אות י"ט) הביא ממדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק ג') כל המודה ביסורים ושמח בהם, **נותנים לו חיים בעולם הזה**, ובעולם שאין לו סוף, וציין לספרו ברכת מועדיך לחיים, ולספרו חלקם בחיים מה שכתב לבאר בזה, וציין בספר היקר עצות לדינא (סימן ל"ג דף ס"ט) ע"ש.

ואדמו"ר הגאון מהרצ"א מדינוב ז"ל בספרו אגרא דפרקא (אות קכ"ד) כתב: "וקבלתי, בעת שיזדמן לאדם איזה עיגום וצער, יזכור ויאמר הפסוק ראה עניי ועמלי ושאל לכל חטאותי, בכדי שישים אל לבו שהוא בהשגחת הבורא על עונותיו להזכירו כדי לפשפש במעשיו, כי כמה וכמה עונות יש לו לאדם שאינם מתכפרין על ידי תשובה ויום הכיפורים, רק תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין, והשי"ת שולח לו יסורין קלין

עליו, וזה מצד החטא - כד הקמח (ערך נר חנוכה דף רס"ג) ועיין שם שהאריך.

ד. יסורים. העגמת נפש שיש לאדם על עבירות שעשה הם ממש יסורי גיהנם על אותה עבירה, ולכן אמרו ברכות (י"ב ב') דהמתבייש בה מוחלין לו, כי כבר סבל עונש גיהנם. ומי שזוכה מן השמים מזכירים לו בכל עת עבירות שעשה ומתמרמר עליהם עד שסובל שיעור גיהנם המגיע לו על זה בעולם הזה, וזהו הפרעון מן העבירות שנפרעים מן הצדיקים בעולם הזה, כי בעונשי עולם הזה ממש יש משפטים אחרים כמו שאמרו ז"ל וכו' - כן כתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו המופלא צדקת הצדיק (אות נ"ז).

ועוד עיין שם (אות קכ"ח) שכתב: "מרירות התשובה זה ממש עונשי גיהנם", ועוד עיין שם (אות קנ"ג, ואות קס"ח).

ה. יסורים. אמר רבי אלעזר צריך האדם להחזיק טובה לקב"ה על שיסורים באים עליו למה שהיסורים מושכים האדם לקב"ה וכו', אם יסורים באים לאדם יעמוד בהם ויקבלם למה שאין סוף למתן שכרן - מדרש תנחומא (פרשת כי תצא ס"ב), ועיין בספר שמירת הלשון (שער התבונה פרק ח').

ו. יסורים. וצריך אדם להיות שמח ביסורים יותר מן הטובה, שאפילו אדם בטובה כל ימיו לא נמחל לו עבירות שבידו, ובמה נמחל לו ביסורים, רבי אליעזר בן יעקב אומר הרי הוא אומר מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה, מי גרם לבן זה לרצות את אביו הוי אומר זה יסורים, רבי מאיר אומר הרי הוא אומר וידעת עם לבבך כי כאשר יסור איש את בנו ה' אליהך מיסרך, מהו וידעת עם לבבך יהי יודע לבבך מעשים שעשית שיסורים שהבאתי

הדבר" עכ"ל, וכיוצא בזה כתוב בספר שיח שרפי קדש מהדורה חדשה ח"ג (ערך יסורים אות ב' דצ"א ע"ב) ע"ש.

ובתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו כסא דוד (דרוש י"ג לשבת תשובה דנ"ו סע"ג): "אמרו בברכות (ה' א') דאם קבל היסורים מאהבה יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלה, דהיסורין הם דין, ומי שמקבלם מאהבה מעורר חסד שהוא מדת אהבה, ובזה מתמתקים הדינין והגבורות, ומיחד קב"ה ושכינתיה, על כן בא בשכרו בהני תלת מילי דבמזלא תליין בני חיי ומזוני, וזהו שאמר יראה זרע יאריך ימים בני חיי, וחפץ ה' בידו יצלה שתלמודו מתקיים בידו, כי עלה למקום הזכירה כידוע". ועוד עיין לו בספרו יוסף תהלות על ספר תהלים (פרק קכ"ג פסוק ב') ע"ש.

ב.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: ראיתי לנכון לתועלת המעיינים, ולזיכוי הרבים הי"ו, לסמוך למאמרי הנ"ל קצת ליקוטים מחיבורי "אמרי חיים" כת"י, בענין יסורין כפרתן ומעלתן, ויהי רצון שיהיו לתועלת וברכה, ויעשו פרי לטובה אכ"ר.

א. יסורים. כל כך זוכה כשיסורים באים עליו כשסובלם בסבר פנים יפות כמו שזוכה בעשיית מצוה - מגיד מישרים (פרשת וישב דל"ב ע"א).

ב. יסורים. וידוע הוא דאי קב"ה הוה גובה מחובי דברייא אחד מיני אלף, לא הוה יכלי לאתקיים אפילו רגעא חדא - מגיד מישרים (פרשת וארא דמ"ט ע"א).

ג. יסורים. רוב הצרות הבאות על האדם הוא בעצמו סיבה להן, והוא הגורם להביאם

התורה והעולם הבא וארץ ישראל, תורה מניין שנאמר לדעת חכמה ומוסר, ואומר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, ארץ ישראל מניין שנאמר וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, כמה דמפרגל בר נש ית בריה, ה' אלהיך מפרגל לך, מה כתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה, העולם הבא מניין דכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר אמרת צא וראה איזה הוא דרך שמביאה את האדם לחיי העולם הבא הוי אומר אלו היסורים, רבי יוסי בר יהודה אומר חביבים יסורים לפני הקב"ה ששמו של הקב"ה חל על מי שהיסורים באין עליו שנאמר כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, תיסרנו יה קודם מיסרך ואחר כך מנחילך תורה וארץ ישראל וחיי עולם הבא, רבי נתן בר יוסי אומר חביבין יסורים שהבטית כרותה להן לישראל שנאמר והבאתי אתכם במסרת הברית - מדרש תהלים (פצ"ד ס"ב) ועיין שם.

ז. יסורים. בעוד שהאדם מקבל יסורים בעולם הזה הוא מצטער, אך כשיבוא עולם הגמול שם יקבל הרבה שכר תחת כל שעה ושעה של היסורים, וכדאיתא במדרש רבה אמר להם הקב"ה כל זמן שאני מביא עליכם יסורים בעולם הזה תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכן לעתיד לבוא - כן כתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספר מחנה ישראל ח"ב (פרק א'). [ולפי שעה לא מצאתי דברי המדרש].

י. יסורים. הנהגת השי"ת שהוא ממתיק מר במר, מתוך צרה ממציא פדות ורווחה, עולם הבא אינו מגיע לאדם מתוך רווחה והנאה, אלא רק מתוך צרות יכול לזכות לעולם הבא [א"ה: עיין ברכות ה' א'], ובאמת אפילו עולם הזה גופא יקבלנו רק מתוך צרה, וכו', רצונו של השי"ת שהאדם יהיה בתוך הצרה ויצעק אל

עליך שלא לפי מעשיך הן, רבי נחמיה אומר חביבין היסורים שכשם שקרבנות מרצין כך היסורים מרצין בקרבנות כתיב ונרצה לו, וביסורים כתיב והם ירצו את עונם, ולא עוד אלא שהיסורים מרצין יותר מן הקרבנות שהקרבנות בממון, ויסורים בגוף וכן הוא אומר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו - מדרש תנחומא (פרשת יתרו סט"ז), וכן הוא במדרש תהלים (פצ"ד ס"ב) ע"ש.

ז. יסורים. חביבין היסורים שכשם שקרבנות מרצין כך היסורים מרצין, בקרבנות כתיב ונרצה לו וביסורים כתיב והם ירצו את עונם, ולא עוד אלא שהיסורים מרצין יותר מן הקרבנות, שהקרבנות בממון ויסורים בגוף - מדרש תנחומא (פרשת יתרו סט"ז).

ובתב הגאון רבי יהודה אסאד ז"ל בספרו דברי מהרי"א על התורה (ר"פ משפטים דצ"ה סע"א): "במדרש אמרו חביבין יסורים לפני הקב"ה מכל קרבן שהקרבן בממונו ויסורים בגופו, ויש להבין מאי חביבותא דיסורים טפי מקרבן, הא בשניהם נמחל לו העון. אלא קרבן אינו מכפר רק על שוגג, אבל יסורים מכפרים **גם על המזיד** וכו' עיין שם.

ז. יסורים. יסור יסרני יה, חביבין יסורים שהן מרצין בקרבנות, בקרבנות הוא אומר ונרצה לו לכפר עליו, וביסורים כתיב וכאב את בן ירצה. דבר אחר חביבין יסורים יותר מן הקרבנות, שחטאת ואשם אינן מכפרין אלא לאותה עבירה, שנאמר ונרצה לו לכפר עליו, אבל היסורים מכפרין על הכל, הוי יסור יסרני יה - מדרש תהלים (פקי"ח סט"ז).

ח. יסורים. רבי שמעון בן יוחאי אומר טובים יסורים, ששלש מתנות טובות ניתנו לישראל בהן ואומות העולם מתאווין להם ולא ניתנו להם אלא בזכות היסורים, ואלו הן

בגיהנם אם מעט אם הרבה, או בשאר עונשים, עד שיתנקה מחלאת עוונותיו, ואחר כך זוכה לחלקו בעולם הבא, ודוד המלך ע"ה שאל מהשי"ת שיודיע לו באיזה מידה קדושה יכול לזכות לבוא תיכף בשער רחב בלא מעקשים לחיי העולם הבא, והשיב לו הקב"ה שאין דרך אחרת ישרה כי אם על ידי יסורים, שעל ידי זה שמתייסר בעולם הזה, הוא מזומן תיכף לחיי העולם הבא, כי כבר נוקה מעוונותיו על ידי היסורים - רבינו החפץ חיים ז"ל בספר דבר בעתו (פרק י').

יז. יסורים. אמרו במדרש תנחומא (פרשת אמור ס"ז) עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ומכרות, כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו, והכוונה במה שאמר "פעל עם אל" כאשר האדם בצער גדול וביסורים, ואף על פי כן מתחזק לעבוד את השי"ת, נחשב לו אז כאילו הוא מתחסד עם הקב"ה, ונחשב לו כאילו פעל עם אל, ויבוא ויטול שכרו - רבינו החפץ חיים ז"ל בספרו דבר בעתו (פרק ח').

יח. יסורים. רז"ל במסכת ברכות (ה' א') אמרו חביבין יסורים, וכיון שחז"ל אמרו חביבין הרי הן חביבין, והם הצלחה ואושר גדול ונורא לעניני עולם הבא, ולכן מהיסורים שכבר עברו יש לשמוח מאוד מאוד כי הוא ריווח שאין לשער, והוא מחסדי השי"ת הנוראים - כן כתב רבינו הגדול בעל קהלות יעקב ז"ל בספר קריינא דאיגרתא ח"א (סימן צ"א).

יט. יסורים. כשרואה אדם שיסורים באים עליו מה טוב שיקבל עליו בכל תוקף למשוך ידו מאיזה דבר אשר לא טוב עושה, ולקיים איזה דבר טוב שלא היה עושה ובזה יתרצה כמקריב קרבן אשם - פלא יועץ (סוף ערך טבע דע"ב ע"ג).

כ. יסורים. דרך אדם ישר שבבוא אליו רעה כל דהו, בין בגופו או ממונו או כבודו, תכף

השי"ת, ואזי הקב"ה ישמע קולו ויחלצו מן הרעות - כן כתב מרן המשגיח זצ"ל בספרו אור יחזקאל (יראה ומוסר דף רי"א).

יא. יסורים. אין היסורים ממרקין אם לא על ידי תשובה, וכל יסורים שאין עמהם תשובה הם רעים יותר מחטא בלא יסורים, כדכתיב בירמיה (ה' ג') הכיתה אותם ולא חלו - ספר מאורי ציון (מערכת י' אות נ"ג) משם ספר אור החמה על ספר זהר הקדוש (פרשת נשא דקכ"ב ע"ב).

יב. יסורים. וידוע שמעט יסורים שסובל ומקבל באהבה בעולם הזה, מנכה הרבה מן העולם הבא - פלא יועץ (ערך יסורים), וכזאת כתב גם שם (ערך תענית ד"פ ע"א).

יג. יסורים. היסורים היותר טובים הם מה שדוחק את עצמו וסובל צער לכוף את יצרו ויבטל רצונו מפני רצון קונו, והן הם יסורים של אהבה, ולפום צערא מנכים לו מעונותיו ויקבל שכר טוב בעמלו - פלא יועץ (ערך יסורים ד"פ ע"ב).

יד. יסורים. יש לאדם לבקש שיזכה לחיים ללא צער ועגמת נפש, שהרי צרה אחת רח"ל הפוגעת באדם מאבדת ממנו את כל ערך החיים, וחיים המלווים בצרות אינם מוכשרים למטרת ניצול החיים להתעלות רוחנית - אור יחזקאל ימים נוראים (דף רס"ד).

טו. יסורים. בעלי יסורים חשובים מאוד אצל הקב"ה, והוא מייחד שמו עליהם אפילו בחייהם, כדאמרו במדרש בראשית רבה (פרשת ויגש) אין הקב"ה מייחד שמו על ברייה כשהוא חי אלא על בעלי יסורים ע"ש - רבינו החפץ חיים בספר נדחי ישראל ח"ב (פרק א').

טז. יסורים. אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וצריך להתייסר מתחילה

[ולכאורה יסורין גרידא מכפרים, וי"ל, ועיין לעיל (סעיף א') דברי מהרצ"א דינוב ז"ל, ודברי הגה"צ רבי זאב מז'אבריו ז"ל].

כה. יסורים. אלה בני אצור בלהן וזעון ועקן, (בראשית ל"ו כ"ז) ירמוז הכתוב על דרך אומרים ז"ל (ילקוט משלי רמז תתקל"ד) אמרה תורה מפני מה בני עניים אמר לה הקב"ה להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, פירוש כי באמצעות יסוריהן בעולם הזה ירבה אוצרם בעולם הבא, והוא אומרו אלה בני אצור, פירוש אותם שחפצים לאצור אוצר בטוב הנצחי צריכין בעולם הזה לסבול יסורין בלהן וגו'.

ומודיע הכתוב כי היסורין הם עושים אוצרות מלאים כל טוב למעלה באמצעותם, וכיסורי רבי אלעזר בן רבי שמעון בר יוחאי שהיה קורא אותם בואו אחי וכו' (בבא מציעא פ"ד ב').

ומעתה מי האיש החפץ חיים העליונים, ולאצור אוצרות הטוב ימאוס בעולם הזה ובתענוגיו, ויקבל עליו בלהן וזעון ועקן, תרגום צרה עקא, לטוב לו כל הימים ולמלאות אוצרותיו - לשונו הטהורה של רבינו חיים נ' עטר ז"ל בספר אור החיים הקדוש (בראשית ל"ו כ"ז).

כו. יסורים. כיון שאדם מקבל יסורים מדעתו ורצונו בידי עצמו כמו יום אחד של תענית או של כל מין סיגוף שמסגף את עצמו מיקל מעליו חבילות של יסורים - לשון מהרצ"ו ז"ל בספרו דרך חיים, שבראש ספר לב דוד (ס"פ ו' דף ל"ח).

כז. יסורים. מכאן אמרו החכמים המבעט ביסורין כופלין אותם עליו, משלו משל למה הדבר דומה לבעל הבית שהיתה לו פרה מבעטת, ונתן בה חבל של עשר אמות והיתה

חייב להראות בעצמו שהוא מרגיש שאינו דרך מקרה, ובזה יתרצה עבד אל אדוניו [ויצדיק דינו של הקב"ה, ועיין שם נוסח התפילה לזה] ואז ישמח ה' במעשיו, ויאמר ה' חמו בריה דאית לי בעולמי שמקבלים היסורים ומצדיקים עליהם הדין ושב ורפא לו - פלא יועץ (ערך טבע דע"ב ע"ג).

כא. יסורים. כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו מזונותיו (ברכות ס"ג א'), ופירש רש"י: "שמברך על הרעה דיין האמת, אי נמי שמבקש רחמים מלפניו".

ורבינו הגדול הגר"א ז"ל בספר אמרי נועם שם כתב: "פירוש כשאירע לו איזה צער אינו תולה במקרה, אלא שתולה שמהש"ת נגזר לו כן", ובספר נפש החיים (שער ב' פרק י"ב) כתב: "כשכל תכלית תפילת האדם לפניו ית"ש להסיר מעליו צערו. הוא רק על הצער של מעלה המשתתף עמו בצערו, ושב ומתחרט באמת על עונו שגרם על ידו הצער של מעלה, אז היסורין מסתלקין מעליו, ולא עוד אלא שמודדין לו כמידתו וכופלין לו פרנסתו. נגד שני מיני צער שגרם למעלה ועתה מתחרט על שניהם. זדונות מתהפכין לו לזכויות" עש"ב.

כב. יסורים. אמו של הגר"א באה אחרי מותה להגר"א והוכיחתו על שהיה מתאבל יותר מדי על בני שמתו, ואמרה האדם צריך להיות שש ושמח על שעדיין הוא בחיים חיותו ויכול לתקן מעשיו, כי עונשי הגיהנם גדולים עד מאוד בלי רחמנות כלל - כתבי הגר"י מסלאנט ז"ל, הובא בספר אורות הגר"א (דף ש"א אות ו').

כד. יסורים. והדבר ידוע כי עם היסורין וההכנעה עוונותיו של אדם מתכפרין, ועל זה אמר דוד ראה עניי ועמלי ושאל לכל חטאותי, עניי אמר על ההכנעה, ועמלי על היסורין - כד הקמח (ערך ראש השנה א' דף שע"ב).

החיד"א ז"ל בספרו חומת אנך דברי הימים ב' (פרק כ').

כז. יסורים. היסורים ורעת האדם בעולם הזה אינה אלא מצד חטאיו, ואין יכולת ביד האדם להצר לחבירו אם אין לו סיוע מלמעלה בעונו, ולפיכך אל יאשים את חבירו אלא יאשים לחטאו ולפשעו - תוכחת חיים (פרשת וישב דף קמ"ט) משם הרב ראשית חכמה ע"ש.

מבעטת, נתן בה חבל של חמשים אמות, שנאמר כי כפרה סוררה סרר ישראל (הושע ד') הא למדת שכל המבעט ביסורין סימן רע לו - מדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק ב').

כח. יסורים. כשאדם בצרה, כדי שתקובל תפילתו יקבל עליו איזה מצוה, או איזה גדר חדש לשמירת מצוה לעורר הרחמים לקבלת התפילה, ולהנצל מהצרה - כן כתב

סימן צו

יקום פורקן

היתה מגיפה רח"ל בין הילדים, וכ"ק אדמו"ר הרב שר שלום מבעלזא זי"ע אמר שיתקבצו בבית הכנסת אנשים נשים וטף ויאמרו "יקום פורקן", וכן עשו, ומיד נעצרה המכה ותשקוט העיר במנוחה ע"ש, ודוק היטב.

כתב בני היקר הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א: נ"ל סגולה לאריכות ימים שיכוון בשבת קודש באמירת "יקום פורקן" באומרו מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחי **אריכי** ומזוני רויחי" וכו'. וראיתי בספר והייתם לי סגולה (דף ק"ב) שהביא שפעם אחת

חידושי סוגיות

(פסחים ק"ג ב')

א. בענין שלשה חייהם אינם חיים

[עדות ביעקב ח"א סי' כז]

תשמ"א.

דביצה עם מה שמנה בפסחים, ועיין. [ויש לדעת מדוע בעלי התלמוד הם לא קבעו גם הברייתא דביצה בסוגיא זו דפסחים].

והאיר ה' עיני ומצאתי במחזור ויטרי, הנדפס מכתב יד בסוף ספר מגילת המאור לרבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד (ח"ד, כרך ו' דף תק"ע) שכך גרס: "שלשה מתים לפני זמנם, הרחמנים, והרתחנים, ואניני הדעת" ע"ש, והעירני בני היקר חו"ב רבי שלום הי"ו שכך הוא גם במדרש פרקי רבינו הקדוש (פרק השלושה אות ס"א) הובא באוצר מדרשים (דף תק"ח): "שלושה מתים בלא זמן ואלו הן הרתחנים והרחמנים ואניני הדעת" ע"ש.

ולפי גירסה זו נתיישבה קשיית רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ולא זו אף זו שמדברי רז"ל הללו נוכל להבין ולהשכיל כוונת רז"ל בברייתא דפסחים לפי הנוסח הכתוב לפנינו, דמה שאמרו "שלשה חייהם אינם חיים, הרחמנים, והרתחנים, ואניני הדעת", כוונת אמרם "אין חייהם חיים", דהיינו דשלת אלו מתים לפני זמנם, אבל מה שאמרו בברייתא דמסכת ביצה שהביאו התוספות "שלשה חייהם אינם חיים המצפה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שייסורין מושלין בגופו", אין חייהם חיים האמור כאן היינו דאין לו מנוחת הנפש וישוב הדעת, וכדפירש רשב"ם ז"ל גבי

פסחים (ק"ג ב'): "תנו רבנן שלשה חייהם אינם חיים, הרחמנים, והרתחנים, ואניני הדעת, ואמר רב יוסף כולוהו איתנהו ב" ע"ש. וכן הוא במסכת כלה רבתי (פרק י" ע"ש).

ופירש רשב"ם ז"ל: "הרחמנים יותר מדאי. והני שלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה, וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חיים שאין לו מנוחה".

ובתבו רבותינו בעלי התוספות שם: "שלשה חייהם אינם חיים הרתחנים וכו', תימה דבביצה (ל"ב א') תניא שלשה חייהם אינם חיים המצפה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שייסורין מושלין בגופו, ואמאי לא מני לכולהו הכא. ויש לומר דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם, משום דלעיל נמי איירי דדמי להנך שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס".

ולבאורה לפי דברי הרשב"ם ז"ל יש ליישב קשיית התוספות ז"ל, שהרי הרשב"ם כתב דאותם שלשה דברים השנויים בפסחים שם הם "דבר התדיר בהן כל שעה", אבל השנויים במסכת ביצה אף שנאמר שהם דברים תדירים, מכל מקום אינם בגדר תדיר בכל שעה, דאטו המצפה לשלחן חבירו הוא "דבר תדיר בכל שעה" וכן שאר שני הדברים, ולפיכך בעל הברייתא לא שנה דברים אלו

ואין לאל ידו להעניקו על כל פנים הצלה פורתא. ולכן אחר שציוה השי"ת אותו לרחם על קן ציפור כדי שנרגיל עצמינו ביותר במדת רחמנות כדכתב הרמב"ן, הבטיח במתן שכר שלא יבוא מזה לצער וקיצור ימים על ידי שאין לאל ידו להושיע, אלא למען ייטב לך, ויהיה בידך לעזר ולסעוד לזולתך, והארכת ימים ולא יתקצרו ימך על ידי מידת רחמנות".

ומפורש שהגאון כתב סופר ז"ל הבין מאמר רז"ל בפסחים הנ"ל "שלשה חייהם אינם חיים", שהכוונה שמתקצרים ימיו, וכזאת ראיתי שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו פעולת צדיק לחיים על מסכת אבות הנדפס בספרו עיני כל חי (ד"צ ע"ב): "מרבח תורה מרבח חיים, יש לפרש עם מה שאמרו במדרש על הפסוק כי ברוב חכמה רוב כעס כל זמן שאדם מרבח בחכמה מרבח בכעס, ואמרו (פסחים ק"ג ב') שלשה אינם חיים ואחד מהם הרתחנים, וכן איתא בספר חסידים כי לאויל יהרוג כעס, וזהו שאמר מרבח תורה מרבח חיים, ולא תחוש למרבח כעס ועל ידי זה אין לו חיים, אלא אדרבה מרבח חיים, כי רוגז דרבנן מותר וטוב מכל סטרינ כמו שאמר הזהר הקדוש ח"ב (דקפ"ב ע"א) "עכת"ר.

ורבנו רבינו יהודה החסיד ז"ל נמצאים בספר חסידים (סימן קמ"ה): "כעס בחיק כסילים ינוח, הכעס רע מאד, ועל כן צריך להתרחק ממנו עד קצה האחרון, וכו', ובעלי כעס חייהם אינם חיים, וגם מתים קודם זמנם, וכן הוא אומר כי לאויל יהרג כעס, לפיכך נאה מאד להתרחק מן הכעס, ולהנהיג בעצמו שלא ירגיש אף בדברי המכעיסו, וזו היא הדרך הטובה", ובספר המידות (ערך כעס אות כ"ה) כתב: "על ידי כעס מתקצרים ימיו", ובציונים ציינו לספר איוב (י"ד א') "קצר ימים שבע רוגז"

ההיא דפסחים, ועיין לגאון יעב"ץ ז"ל בספר מגדל עוז (עליית החיים) ודוק היטב.

ואל תתמה על החפץ שאותו לשון ממש בדברות רז"ל מתפרש בשני סגנונים ומשמעות שונה, כי כזאת מצאנו רבות, וכלשון הריטב"א שבעות (י"ח א'): "הרבה לשונות יש בתלמוד שהלשון אחד ופירושו מתחלף" עכ"ל, ומצאתי לו לריטב"א ז"ל בהרבה מקומות שכתב כן, וזו לשונו בחידושי לקידושין (ע"ג א'): "וזה מן הלשונות שבתלמוד שהלשון אחד ועניינם מתחלף, ואל תטעה בזה", ועוד עיין לו בחידושי לעירובין (ע"א ב'), ראש השנה (י"ד ב', ל"ד ב'), תענית (י"ב ב'), מגילה (ה' א'), יבמות (ט' א', ל"ב ב', ס"ב א', פ"ח ב', קי"ג א'), כתובות (צ"ד א'), מכות (ו' ב'), עבודה זרה (ע"א א'), נדה (כ"א ב') עיין שם.

ובבר הארכת בזה בחיבורי בכמה מקומות, עיין באריכות בחיבורי ברית יעקב (סימן ט"ז הערה ד') עש"ב, ובחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו דר"ה ע"ב ואילך) ובגליון שם, ובחיבורי תרנן לשוני (סימן ג'), ובחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן ע"א), ועיין בזה בגליוני הש"ס בבא קמא (מ"ה א'), וביאור הגר"פ פרלא ז"ל לספר המצוות דרס"ג ח"ג (פרשה ז' סד"ה אמנם דק"כ ע"ד), והגהות רש"ש שבת (ס"ט א'), ומגילה (כ' א'), ונדרים (ס"ה א'), וסנהדרין (פ"ו ב'), ושו"ת איש מצליח ח"א (י"ד סימן מ"ב דמ"ז ע"א), ושם במילואים (דנ"ט ע"א), ואכמ"ל.

ומעלת ידידי הרה"ג רבי יעקב חזקיה פיש שליט"א בספרו והארכת ימים (סימן ג') הביא דברי הגאון כתב סופר ז"ל דברים (כ"ב ו') שכתב: "אמרו חז"ל שלשה חייהם אינם חיים, ואחד מהם הרחמן שתמיד מצטער בצערו של חבירו וביותר יכאב לב האדם כשרואה בצערו של חבירו ואינו יוכל לעזור לו,

"אוי לרשעים שאינם מתים לעולם הבא אלא מן הקנאה ומן הכעס, שנאמר כי לאויל יהרג כעס ופותה תמית קנאה, אחר הקנאה והכעס הן כלים" ע"ש, ובילקוט המכירי תהלים (שם) כך הגירסה: "אוי להם לרשעים שאינם מתים לעולם הבא אלא מן הכעס שהם רואים, שנאמר לאויל יהרג כעס" וכו', ולא גרס גם קנאה, וזה ממש כדברי ספר חסידים, ע"ש. ועיין בילקוט שמעוני תהלים (שם, רמז תת"ו), ובוודאי זהו מקור דברי רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים הנ"ל ודוק היטב.

ובמעמא דמילתא דמי שכועס אינו זוכה לאריכות ימים ואדרבה שנותיו מתקצרות, יש להסביר בכמה אנפי, ואנן ננקוט חדא, לפי מה שכתבתי לייסד שכל המדובק לשכינה ונעשה אושפיזן לשכינה זוכה לחיים, ובאור פני מלך חיים, ומינה דכל המרוחק מלהיות דבוק ומשכן לשכינה, רחוק מחיים, וכדכתיבנא באריכות בחיבורי ויחי יעקב (סימן ו') ובחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן מ"ד) ובשאר חיבורי בס"ד.

ואחר שאמרו חז"ל כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו, (נדרים כ"ב רע"ב) וע"ש, ובספר הזהר הקדוש ח"ב (דקפ"ב ע"א וע"ב) האריכו בגנות הכעס ובפגם הנורא שגורם הכעס, עיין שם ותסמנה שערות ראש, וזו לשונם בקצרה "אי ההוא בר נש לא נטיר לה, ואיהו עקר קדושה דא עלאה מאתריה למשרי באתריה סטרא אחרא, ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה, ואסיר לקרבא בהדיה ולאתחברא עמיה, עבודה זרה אתחשיב ההוא בר נש" וכו', ובספר הזהר הקדוש ח"ג (דקע"ט רע"א) שאמרו שם: "מאן דכעיס דאית ליה בכעס סם המות דעליה אוקמו מארי מתניתין כל הכועס כאילו עובר עבודה זרה, בגין

ע"ש, ואינו מוכרח ועיין בדברי המפרשים שם, ויותר נכון לציין לפסוק שהביא בספר חסידים כי לאויל יהרג כעס וכנ"ל, וכן מצאתי בספר מדרש שמואל על מסכת אבות (פ"ב מ"ג): "אם שולט באדם יצר הרע - תמיד הוא כועס ושולטת בו המרה השחורה, ויקצרו ימיו וימות בלא עיתו וזהו שאמר שלמה ע"ה כי לאויל יהרג כעס ופותה תמית קנאה, וזהו מוציאין את האדם מן העולם". [מה שכתב שכן אמר "שלמה", הוא אשגירת לישנא כי הפסוק אינו כתוב בספר משלי וקהלת, אלא הוא בספר איוב (ה' ב') ע"ש].

הרי שמתבאר גם בדברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל שמה שאמרו רז"ל שהרתחנים חיהם אינם חיים, הכוונה שהכעס מקצר ימי האדם, וכמו שהסתייע מדברי הפסוק באיוב ודברי ספר חסידים, ומסתייעים דבריהם מנוסח דברי רז"ל שהבאתי "שלשה מתים לפני זמנם, הרחמנים, והרתחנים, ואנני הדעת" ע"ש, ודוק.

ויש לעיין היטב בדברי רבינו יהודה החסיד ז"ל הנ"ל: "ובעלי כעס חיהם אינם חיים, וגם מתים קודם זמנם, וכן הוא אומר כי לאויל יהרג כעס", שמדקדוק לשונו מתבאר דתרי מילי יש לבעלי הכעס, האחד שחיהם אינם חיים, וגם מתים קודם זמנם, ולפי הנראה הבין דברי התלמוד בפסחים הנ"ל כהבנת הרשב"ם ז"ל דאין חיהם חיים היינו "שאין לו מנוחה", והוסיף רבינו יהודה החסיד ז"ל מדיליה שגם מתים קודם זמנם ולמד זאת מדברי הפסוק באיוב "כי לאויל יהרג כעס" ודוק.

ובס"ד מצאתי במדרש תהלים (פרק ע' אות ב') שעל אותו פסוק עצמו "כי לאויל יהרג כעס" שהביא בספר חסידים הנ"ל, כה דרשו:

אצלו מידת הכעס רח"ל, אלא לפום גמלא שיחנא, ולפי ריבוי חכמתו כך בשמים יעיינו וידקדקו על פעולותיו ומעשיו, כי אינו דומה אדם כפרי העובר על ציווי המלך, לשר העובר על ציווי המלך כנודע, ועיין בבא קמא (נ' סע"א) ובבא מציעא (ל"ג ב') וז"ב.

וביאור זה מוכרח מהמשך דברי המדרש שם "אמר רב תלמיד חכם אין צריך התראה", והיינו כנ"ל, אחר שהוא תלמיד חכם תו אינו צריך התראה ונענש רח"ל, אבל מי שאינו תלמיד חכם אכן לא יענש כל עוד שלא התרו בו ודוק.

ולפי זה מעולם לא היתה כוונת רז"ל לומר שתלמיד חכם כל זמן שלומד תורה אזי מתגברת אצלו מידת הכעס, כמו שהבינו רבותינו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל והרב תורה תמימה ז"ל, ואדרבה ונהפוך הוא שכל זמן שלומד עוסק ועמל בתורה כראוי, אזי מתעדנת נפשו ומתקן מידותיו כידוע, וז"ב.

והרי הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל עצמו בספרו הכתוב לחיים תהלים (ק"ט ב' דקס"א ע"א) הביא דברי הרב המאירי ז"ל אבות (פרק ה') שכה לימדנו: "כל המידות הרעות והגרועות יכול האדם לתקנם על ידי עסק התורה, כי התורה תלמדוהו ותדריכוהו בדרך הישר ותרחיקוהו ממידות מגונות" ע"ש, ובפירושו ר"י מטולידו ז"ל למסכת אבות (ספ"ג) על המשנה אם אין דרך ארץ אין תורה כתב בשם רבינו ישראל ז"ל: "כשתראה אדם שאין בו דרך ארץ, אל תשאל אם הוא בעל תורה, כי בודאי אינו, כי התורה עם טוב המידות נקשרים הם" עיין שם.

ובן כתב רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם ח"א (פרק כ"א דף קס"ב במנוקד): "התורה עצמה מביאתו לכל המידות [הטובות]

דסטרא אחרא אתוקדת בבר נש" וכו'. ואם כן חיים ואריכות שנים מנין, ודוק.

ודע דמה שכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל: "אמרו במדרש על הפסוק כי ברוב חכמה רוב כעס כל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס", הנה הדברים נמצאים במדרש קהלת רבה (פ"א סט"ל): "כי ברב חכמה רב כעס, כל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס, וכל זמן שהוא מרבה בדעת מרבה ביסורין, אמר שלמה על ידי שהרבייתי בחכמה הרבייתי בכעס, ועל ידי שהרבייתי בדעת הרבייתי ביסורין, רב אמר תלמיד חכם אין צריך התראה".

ומתבאר באר היטב שהגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל הבין דברי המדרש "כל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס" דהיינו דברים כפשוטן, שעל ידי ריבוי החכמה מתרבה אצל החכם וגדלה מידת הכעס וכנ"ל. **ובזאת** ראיתי בספר תורה תמימה קהלת (שם אות פ"א) אחר שהביא דברי המדרש הנ"ל כה כתב: "וצ"ע הא כתיב כי כעס בחיק כסילים ינוח, וצריך לומר דהחכם אף על פי שהוא מרבה בכעס, אבל הוא שולט בו מבלי להוציא רוחו בבהלת הכעס, כמו שכתוב אל תבהל ברוחך לכעוס, מה שאין כן הכסיל", ומפורש שגם הוא ז"ל הבין המאמר דכל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס, דהיינו שכשהוא מרבה בחכמה - אזי מידת הכעס שלו גדלה וגוברת ומתחזקת היא אצלו, ולכן קא קשיא ליה הא כתיב כי כעס בחיק כסילים ינוח, וכנ"ל.

ועם שאיני כדאי תמה אני על עצמי, כי לענ"ד מעולם לא נתכוונו רז"ל לזה, אלא כוונתם שכל זמן שאדם מרבה בחכמה אזי מרבה בכעס עליו, דהיינו שיותר מדקדקין עליו מן השמים, והאי "מרבה בכעס", לא שמתגברת ומתעצמת

מאיר לפי גדולתו של נחש היה מפלתו ערום מכל ארור מכל".

וחושבני שמגירסה זו כל מעיין יראה ויווכח שביאור הדברים הוא כאשר כתבתי בס"ד, שאין הכוונה שכל מה שמוסיף חכמה ותורה, אזי מידת הכעס שבו גדלה ומתחזקת, אלא הכוונה שכל שמרבה בתורה וחכמה, אזי מן השמים מדקדקים עמו יותר, וכלשון המדרש "על ידי שאדם מרבה עליו חכמה, הוא מרבה עליו כעס", עליו דייקא, וזהו שהביאו על זה דברי האמורא רב וגם דברי רבי ישמעאל לפום גמלא שיחנא, ודברי רבי מאיר שהנחש לפי גדולתו כך היתה גדולה מפלתו ודוק.

ובן ראיתי בפירוש עץ יוסף לבראשית רבה שם שפירש וכתב: "על ידי שאדם מרבה עליו חכמה הוא מרבה עליו כעס, מלמעלה שנענש כפי שיעור חכמתו וכדמסיק תלמיד חכם אין צריך התראה וסביביו נשערה מאור" וזה כדכתיבנא בס"ד.

זהו באורך הזמן ברוב לימוד בה", ע"ש, וכבר מפורסמים בזה דברות קדשו של גאון ישראל וקדושו רבי ישראל מסלאנט זצ"ל באגרת המוסר דיליה עיין שם נפלאות עזוז תורתו זיע"א.

וכבר הארכתי בזה בחיבורי מנוחת שלום הנדפס בשנת תשס"ב עיין שם ח"ג (סימן נ') וצ"ח לכאן, ועכשיו ראיתי שדברי מדרש קהלת רבה נכפלו גם במדרש בראשית רבה (פי"ט ס"א) ושם כך הגירסה: "והנחש היה ערום מכל חית השדה, כתיב כי ברוב חכמה רוב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב, על ידי שאדם מרבה עליו חכמה הוא מרבה עליו כעס, ועל ידי שהוא מוסיף דעת הוא מוסיף עליו מכאוב, אמר שלמה על ידי שהרביתי עלי חכמה הרביתי עלי כעס, ועל ידי שהוספתי עלי דעת הוספתי עלי מכאוב וכו', רב אמר אין תלמיד חכם צריך התראה וכו', תני רבי ישמעאל לפום גמלא שיחנא וכו', תני בשם רבי

ב. בענין שלשה חייהם אינם חיים ואמר רב יוסף כולוהו איתנהו בי

[עדות ביעקב ח"א סי' כח]

תשמ"א.

ינאי אמר כל ימי עני רעים זה איסטניס וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה. רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמן וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי. ורבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה".

ופירש בפירוש המיוחס לרבינו גרשום ז"ל: "איסטניס. אנינא דעתיה: הרחמני.

שדואג בצער כל אדם: שדעתו קצרה. רגזן" עכ"ל, ותן דעתך ותראה דתלת דבבא בתרא הם

פסחים (ק"ג ב'): "תנו רבנן שלשה חייהם אינם חיים, הרחמנין, והרתחנין, ואניני הדעת, ואמר רב יוסף כולוהו איתנהו ב"י ע"ש. וכן הוא במסכת כלה רבתי (פרק י') ע"ש. ופירש רשב"ם ז"ל: "הרחמנין יותר מדאי. והני שלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חיים שאין לו מנוחה".

ומעניין להשוות הדברים כאן עם דברי התלמוד בבא בתרא (קמ"ה ב'): "רבי

ובן מה שאמר רב יוסף שהוא **מאניני הדעת** - מצינו כן מפורש בתלמוד בבא בתרא (כ"ג א') דאמר רב יוסף אפיקו קורקור מהכא דאנינא דעתאי ועיין תוספות ונימוקי יוסף שם שם, ובמסכת סוכה (כ"ט א'): "אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטלתא נשב זיקא וקא מייתי ציבوتא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהכא. אמר ליה אביי והא תנן משתסרח המקפה. אמר ליה לדידי כיון **דאנינא דעתאי** כמי שתסרח המקפה דמי לי", ופירש רש"י ז"ל: "ציבوتא, קסמין של סכך היה משיר על המאכל, רב יוסף מאניני דעת הוה דתניא שלשה חייהן אינן חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס, ואמר רב יוסף כולוהו איתנהו ב"י ודוק.

ובחיותי בזה נתעוררתי בס"ד להבין, שהרי האמורא רב יוסף מעיד דאית ביה כל הני תלת מילי, וגם הראנו מהתלמוד שאכן כן הוא שהיה רב יוסף מהרחמנין, והרתחנין, ואניני הדעת וכו', ודברים אלו גורמים קיצור ימים וכמו שהבאתי לעיל בחיבורי הנכחי (בסימן הקודם) מדברי המדרש פרקי רבינו הקדוש: "שלושה מתים בלא זמן ואלו הן הרתחנים והרחמנים ואניני הדעת", ובספר מחזור ויטרי הביא: "שלושה מתים לפני זמנם, הרחמנים, והרתחנים, ואניני הדעת" ע"ש.

ולפי זה יש להבין דאף על פי כן מבואר שרב יוסף זכה ל"זקנה", שהרי במסכת מועד קטן (כ"ח א') שרב יוסף חי למעלה **מששים** שנה ע"ש, ובספר תולדות תנו"א (ערך רב יוסף, דף תשמ"ט) כתב דרב יוסף חי קרוב **לשמונים** שנה עש"ב.

וצריך לומר שרב יוסף ענו גדול היה, עד שאמר לו לההוא תנא "לא תתני ענוה - דאיכא אנא" כמפורש בסוטה (מ"ט ב'), והרי

ממש כנגד תלת דפסחים ודוק. [שוב מצאתי במהרש"א שם, ועיין תורת חיים שם].

ומבואר שהאמורא הקדוש רב יוסף העיד על עצמו שיש בו כל הני תלת רחמנים, רתחנים, ואניני הדעת, ונתעוררתי מה רצה רב יוסף ללמדנו שיש בו שלשת הדברים הללו.

ותחילה וראש ראיתי בס"ד לחשוף ולהראות מדברות ספר התלמוד עצמו ראיות ועדויות לדבר, ובודאי הגמור אצלי שנעלמו ממני עוד ועוד מקומות, אבל תנן לא עליך המלאכה לגמור, ומיניה דהמעין ומיני יעקב הקטן יתקלס עילאה ב"ה, והנני לכתוב את אשר מצאתי בס"ד.

הנה מה שאמר רב יוסף שהוא **מהרחמנים** - אכן כן אמרו בבא קמא (ל"ו א' וצ"ג א') שרב יוסף היה גבאי צדקה וכל כי האי אביהם של יתומים הוא ע"ש, ובודאי אין ממנים לשררה זו אלא מי שהוא רחמן.

ומה שאמר רב יוסף שהוא **מהרתחנים** - אכן כן מבואר בתלמוד עיין סוכה (י"א א') וברש"י שם "אהדרינהו רב יוסף לאפיה **בכעס**" ועיין בספר יד מלאכי (כלל רצ"ז), ובעירובין (נ"ד א'): "רבא בריה דרב יוסף בר חמא הוה ליה מילתא לרב יוסף בהדיה", ופירש רש"י: "מילתא **כעס**", ובנדרים (נ"ה א') איקפד רב יוסף, ובחולין (י"ח ב') שמע רב יוסף איקפד אמר וכו', וכתב הרב המאירי ז"ל עירובין (נ"ג א'): "בחולין (י"ח ב') אמרו רב יוסף מכולי עלמא גמיר **וכעס**", ובבא בתרא (כ"ב א') רב יוסף לייט ועניש ע"ש, ובעירובין (כ"ט א') אמר רב יוסף שרא ליה מריה וכו' וברש"י שם כתב דרב יוסף איקפד, וכזאת מצינו עוד שרב יוסף אמר שרא ליה מריה בברכות (כ"ה א') וסנהדרין (צ"ט א'), ועיין פסחים (נ"ב ב') ויבמות (ע"ז ב'), וקידושין (כ"ו ב') ודוק.

עצמו נגד רצון הצבור. והשבתי דלפי מה שאמרו בברכות (נ"ה א' כצ"ל) שלשה דברים מקצירין ימיו של אדם, מי שנותנין לו כוס של ברכת המזון לברך ואינו מברך דכתיב ואברכה מברכך, ומי שנותנים לו ספר תורה לברך דכתיב כי הוא חייך ע"ש, ומבואר דהמונע עצמו מזה נענש, והרי הכי נמי אמרו במדרש ויקרא רבה (פכ"ה ס"א): "רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שני דפים ואם אינו למוד ולקרות מה יעשה ויחיה, ילך ויעשה פרנס על הצבור וגבאי של צדקה והוא חיי", ולפי זה המונע את עצמו מזה נענש דהוי כמו שנותנים לו כוס של ברכה וכנ"ל ומונע את עצמו דמקצר ימיו ואסור למנוע" ודפח"ח.

ובן מצאתי בספר ביכורי אבי"ב (פרשת קדושים דמ"ב ע"ג) שכתב: "יקבל על עצמו להיות גבאי צדקה, וכמו שהוא מרחם על אביונים לתת להם צדקה שיהיה להם לחיות, כך השי"ת יתן לו מידה כנגד מידה, ויתן לו גם כן חיים ויוסף לו חיים" עכ"ל, ויש לומר דהא הא גרמו שזכה רב יוסף לאריכות ימים עם שהיו בו הני תלת מילי ודוק.

ובקידושין (ל"א ב') מבואר גודל זהירותו של רב יוסף במצוות כיבוד אב ואם דכד שמע קל כרעיה דאימיה אמר איקום מקמי שכינתא דאתאי ע"ש, ובקיום מצוה זו זוכים לאריכות ימים ככתוב בתורה בעשרת הדברות, ויש לומר שגם דבר זה הועיל לרב יוסף שהאריך ימים.

והשתא דאתינן להכי יש לומר דזאת בא רב יוסף ללמדנו דאפילו מי שיש בו כל הדברים הללו שהם גורמים קיצור ימים ושנים, מכל מקום אם אווזו גם בדברים המסוגלים

הזוכה לענוה זוכה לאריכות ימים ושנים כמו שהאריך מעלת ידידי שליט"א בספר והארכת ימים (סימן מ"ה) וכן אני עני הארכת בס"ד בחיבורי ויחי יעקב (סימן ט"ל) להראות כן מדברי רבותינו בתלמודים ובמדרשים ומפי סופרים וספרים עש"ב, ומשום כך זכה רב יוסף לאריכות ימים ודוק.

ובמסכת ברכות (ס"ד א'): "אמר רבי אבין הלוי כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה שעה נדחית מפניו, מדרבה ורב יוסף, דרב יוסף סיני, ורבה עוקר הרים. אצטריכא להו שעתא שלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם. שלחו להו סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא. אף על פי כן לא קבל עליו רב יוסף דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין. מלך רבה עשרין ותרתין שנין, מלך רב יוסף תרתין שנין ופלגא, כל הנך שני דמלך רבה אפילו אומנא לביתיה לא קרא".

ובן הוא בהוריות (י"ד א') וכתב שם בספר היקר קרן אורה: "כל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא. לענ"ד נראה לפרש דאמרו ליה כלדאי דמלכת תרתין שנין ואחר כך תמות, להכי קאמר דזה הזכות שלא קבל עליו להיות ראש, חיה כל העשרים ושנים שנים חיים טובים, ולא נצטרך אפילו לאומן להקזיז דם כי היה כחו חזק ובריא, כי מדת הענוה הוא מרפא לגוף וחיים", ודא אהני ליה לרב יוסף שהאריך ימים ודוק.

ועוד הרי הבאתי לעיל דברי התלמוד בבא קמא (ל"ו ב' וצ"ג א') דרב יוסף היה גבאי צדקה ואביהם של יתומים ועניים ע"ש, וגבאי צדקה זוכה לאריכות ימים, כמו שכתב הגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה יו"ד (סימן רנ"ז סעיף ב', דכ"ו ע"א): "נשאלתי במי שמינהו גבאי והוא אינו רוצה, אם מותר לו לעכב ולמנוע את

גבורה, ואניני "הדעת" בחינת יעקב, דעת, עיין בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקע"ה ע"ב) ובספר שעת רצון שם, ובספר פרי עץ חיים (שער העמידה פ"א), ובספר קהלת יעקב (ערך נפש וערך שמש), ועוד, דוק והבן ואקצר.

לאריכות ימים - כוחם חזק ויאריך ימים, וגדולה מידה טובה ממידת פורענות ודוק.

עוד דע כי נתעוררתי בס"ד "הרחמנים" בחינת אברהם, חסד, ו"הרתחנים" בחינת יצחק,

ג. בענין מצוה לשנוא רשע

[מנוחת שלום חלק יא סי' לו]

השנאה, וכן כתב בספר חרדים (פרק ל"ה אות כ"ד), ועיין הגהות מימון הלכות דעות (פרק ז') ועוד.

ובספר חסידים (סימן ע"ו): "אל תשנא את חבירך מפני אהבת חבירך השונא אותו, כי אין לשנוא אלא מי שהקב"ה שונאו", ומשמע לי דנקט כמאן דאמר מצוה לשנאתו, וכן משמע לי מדברי התוספות פסחים (ק"ג ב'), והרמב"ן ז"ל בחידושי לבבא מציעא (ל"ב ב') שנקטו שמצוה לשנאתו עיין שם היטב ודוק.

ולעומתם מצינו לרבנותינו הראשונים ז"ל שפסקו **מותר** לשנאתו, אבל לא

מצוה לשנאתו, וכמו שכתב הסמ"ג (עשה פ'), ולאין ה', וסמ"ק (מצוה י"ז), והרב המאירי פסחים (שם) ועוד. [נצ"ע בדעת הסמ"ג כי שם (עשה ט') כתב דמצוה לשנאתו, וכיוצא בזה החינוך (מצוה פ') כתב דמותר לשנאתו, ועיין היטב תוספות בבא מציעא (ל"ב ב') עיין שם].

ונראה לי ברור שכך גם שיטת רש"י ז"ל שמותר לשנאתו, שכה כתב בשבת

(ל"ב א' ד"ה שנאת חנם, שלא ראה בו דבר עבירה שיהא **מותר** לשנאתו, ושונאו", ובקידושין (כ"ח א' ד"ה רשע): "רשע יורד עמו לחייו, כלומר לזו אין בית דין נזקקים, אבל הוא **מותר** לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד

פסחים (ק"ג ב'): "שלשה הקב"ה שונאן, וכו', הרוואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי, וכו', אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו [ופירש"י הרוואה דבר ערוה בחבירו יחידי אף על פי שאינו רשאי להעיד, מותר לשנאתו] וכו', רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע".

ומבואר שנחלקו רבותינו האמוראים גבי הרוואה דבר ערוה [ס"א עברה] בחבירו ומעיד בו יחידי, דרבי שמואל בר רב יצחק אמר רב סובר **דמותר** לשונאו, ואילו רב נחמן בר יצחק סובר **דמצוה** לשנוא אותו.

ויש לנו לדעת כמי הלכה, וזו לשון הרמב"ם ז"ל סוף הלכות רוצח (פ"ג הי"ד): "השונא שנאמר בתורה הוא מירשאל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מירשאל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר, הרי זה **מצוה** לשנאו, עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו וכו'" עיין שם.

ומפורש שהרמב"ם ז"ל פסק דמצוה לשונאו, וכן כתבו להדיא בספר השאלות (שאלתא כ"ט דף ר') ועיין בבאוריים והערות שם, ובספר יראים השלם (מצוה קצ"ה), ובספר החינוך (מצוה רל"ח), ובארחות צדיקים (שער

זכות יצחק ח"א (דף קמ"ו), ועיין במקורות וציונים שב"מב"ס פרנקל הלכות נזירות (פ"ח ה"ב דף ר"ט) שנשמנו כל המקומות בזה, ועיין לגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו תוספת יום טוב ביצה (דף רצ"ב ד"ה ובה) ואכמ"ל.

ותו אף שנאמר שגם האמורא רב שמואל בר יצחק הוא מרא דתלמודא בשוה לרב נחמן בר יצחק, מכל מקום יש לפסוק הלכה כמו רב נחמן בר יצחק דסבירא ליה **שמצוה** לשנאתו, שהרי הוא אמורא **בתרא**, ובודאי צריך לפסוק הלכה כמותו, דנקטינן הלכתא כבתראי אף נגד אמוראי קמאי, ובספר יד מלאכי (כלל קס"ז) והגאון רבי צבי הירש ברלין ז"ל בהגהותיו לכריתות (י"ח א') והגאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו מנחת עני ח"ב (דקע"ט ע"א) כתבו שדעת **רוב הפוסקים** דהלכתא כבתראי אמרינן אף באמוראי דמקמי אביי ורבא כל זמן שלא חלקו על רבם פנים אל פנים ע"ש, ועיין בזה בספר כלילת המנורה (מערכת ה' אות ח'), ובחיבורי אות יעקב שעל ספר ויחי ראובן (דף כ"ג ודף כ"ד ודף קט"ז), ובחיבורי כרם יעקב (דף ע"ב ודרכ"ד ע"ב) ובשאר חיבורי וצרף לכאן.

ובי תימא דנכון דקיימא לן דהלכה כבתראי, מכל מקום כאן הרי **רבים** חולקים על רב נחמן בר יצחק, שהרי רבי שמואל בר יצחק משם **האמורא רב** אמר דמותר לשנאתו, וכל כי האי אין הלכה כבתראי, והיינו טעמא דרבתינו שפסקו דמותר לשונאו.

לענ"ד ליתא מתלת טעמי, חדא דרבים גורסים בתלמוד רק רב שמואל בר יצחק גרידא, ולא שאמר זאת משם האמורא רב, וכדאימא להדיא בספר השאלות (שאלתא כ"ט דף קצ"ט), וכן מצאתי בספר מנורת המאור (סימן מ"ח דף ק"ב), וכל כי האי תו הוה להו חד נגד חד, והלכה כרב נחמן בר יצחק, דבתראה הוה

לאומנתו, וכן מצאתי לרש"י ז"ל בפירושו לספר משלי (ג' ל'): "אם לא גמלך רעה, שעבר על המצוה הכתובה בתורה ואהבת לרעך כמוך, ומי שהוא רשע **רשאי** אתה לשנאו" ודוק היטב. נויש לעיין אם לא משכחת לה שונא דקרא בגוונא דקראו רשע דשרי לשנאו כדפירש רש"י בקידושין וכן"ל, ולמה הוזקקו להעמיד דוקא ברואה יחידי דבר עבירה בחבירו, ועיין].

ומעלת היקר חו"ב רבי יוסף חיים אוהב ציון שליט"א העירני להגהות תועפות ראם שעל ספר יראים השלם (סימן קצ"ה אות ו') שכבר הביא דברי רש"י ז"ל דספר משלי שכתב שמי הוא רשע "רשאי" אתה לשונאו וכן"ל, ורצה לפרש דרשאי אולי כוונתו "חייב" כדכתב רש"י עצמו ערכין (כ"ח ב') דיש רשאי והכוונה חייב, וכתב דהוא דוחק ע"ש. [ועוד בגדר ומשמעות "רשאי" עיין לגאון בעל שמן רוקח ז"ל בספרו שב שמעתתא (שער י"א אות ה'), ויד אליהו בכורות (כ"ח א') ואכמ"ל].

ומלבד שהדבר מאוד דחוק להעמיס ולכוין בלשון מפרש ופוסק "רשאי" שהכוונה "חייב", עוד בה דודאי אצלי אם היה זוכר שאר דברי רש"י ז"ל שהבאנו דלהדיא כתב "מותר" לשנאו, לא היה עולה על דעתו לפרש דברי רש"י ז"ל במשלי כאשר פירש וכן"ל וז"ב.

איברא שאיני יודע מדוע רבותינו הראשונים הנ"ל ז"ל פסקו כרב שמואל בר יצחק **שמותר** לשנאתו, ולא פסקו כרב נחמן בר יצחק **שמצוה** לשנאתו, חדא שרב נחמן בר יצחק הוא מרא דתלמודא טפי מרב שמואל בר יצחק, וכלל גדול בדינו נוקטים דהלכה כמי שהוא טפי מרא דתלמודא מחבירו כנודע, עיין בזה בכל המובא בחיבורי ברית יעקב (דף קצ"ה הערה ג'), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (דף ע"ה), ובחיבורי יחי יוסף (דף ע"ט, ודף קצ"ג), ובחיבורי

הפוסקים ע"ש, ועוד לו שם אה"ע (סימן ב' דף קע"ז), וכן כתב גם בספרו ברכת יוסף ח"א (אות א' סימן ז' דף ח'), ועוד שם (סימן י"ג דף ט"ז), ובספרו שו"ת שארית יוסף ח"ג (אור"ח סימן ג' דף כ"ד) עיין שם.

ואם כן שוב יש לפסוק שהלכה כרב נחמן בר יצחק, ולפי שעה נעלם ממני ואיני יודע מה טעמם של רבותינו הפוסקים ז"ל דלעיל שפסקו כרב שמואל בר יצחק בשם רב וצ"ב.

ודע כי בהגהות תועפות ראם על ספר יראים שם הוסיף שלפי מה שכתב המעתיק בביאור מהרש"ל לסמ"ג (עשין ט') שיש חילוק דשנאה שבלב על זה אמר "מותר" לשנאתו, אבל שנאה הנראית לעינים דהיינו שישנא אותו בגלוי ויתקוטט איתו על זה אמר "מצוה" לשנאתו שאולי ישוב מדרכו הרעה, ובזה יש לישב גם דברי רש"י הנ"ל שכתב דרשאי לשנאתו, ובזה אתי שפיר גם קושית הגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורת ארי תענית (ז') שהקשה ששם בתענית רב נחמן בר יצחק אמר "מותר" לשנאתו, ואילו בפסחים הנ"ל רב נחמן בר יצחק עמו אמר "מצוה" לשנאתו, ולהנ"ל אתי שפיר דההיא דתענית שנאה שבלב קאמר דמותר לשנאתו, והההיא פסחים בשנאה בגלוי ע"ש.

ולפי דרכו זו שבטלה מחלוקת בין האמוראים כי מה שאמר רב שמואל בר יצחק "מותר" לשנאתו היינו שנאה שבלב, ומה שאמר רב נחמן בר יצחק "מצוה" לשנאתו היינו בגלוי וכנ"ל, אתי שפיר נמי מה שכתבו ופסקו רבותינו הראשונים ז"ל הנ"ל "מותר" לשנאתו שהם דברו בשנאה שבלב, אבל על שנאה בגלוי גם הם יאמרו "מצוה" לשנאתו וכנ"ל.

ודוק. [ובמנורת המאור יש טעות סופר וצריך לומר שמואל ולא שמעון, שוב בא לידי הספר היקר דקדוקי סופרים פסחים וראיתי שם (אות ס') שגם בכתבי יד של התלמוד ליתא "אמר רב" ועוד עיין שם].

ואף לפי גירסת ספרים דידן שרב שמואל בר יצחק אומר זאת משם האמורא רב, עדיין לא מוכח דמיקרי רבים, כי כבר נודע שנחלקו בה קמאי ז"ל כאשר תנא או אמורא האומר ומשלשל שמועה בשם תנא או אמורא אחר, אם זה אומר שגם הוא סובר כמותו ואזי תורת **רבים** יש להם, עיין בזה יד מלאכי (כלל רמ"ב), ועוד לו שם (כללי הרי"ף אות י"ג), ומה שציין בזה בספר שדי חמד (מערכת י' כלל ד') ושם בפאת השדי (מערכת ה' כלל כ"ט), ועוד שם (מערכת י' כלל א'), ועיין בחיבורי שלום יעקב (סימן ט"ז) ע"ש.

ובן גם אם נאמר דרב שמואל בר יצחק שאמר בשם רב אכן מיקרי רבים, מכל מקום עדיין יש לומר דהלכה כרב נחמן בר יצחק, כי קיימא לן הלכתא כבבתיא אף **ביחיד נגד רבים** וכנודע, וכך הסכמת כל הפוסקים ז"ל דהלכתא כבבתיא אף ביחיד נגד רבים עיין בארוכה בספר יד מלאכי (כלל קס"ט), ולרבינו הב"ח אור"ח (סימן ס"ו ס"ד), ופרי מגדים אור"ח בסוף פתיחה הכוללת (בכללים אות י"ח), וכן כתב בספר גדולי ארץ ישראל (דף י"ב) עיין שם. [ועיין בספר כרם חמד ח"א (ד"ב ע"א)].

ועכשיו נדפסו ובאו לידי ספרי הגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל וראיתי לו שם בספרו שו"ת שארית יוסף ח"ד בפסק ביטול היתר מכירה דשביעית (יו"ד סימן א' דף ע"ו) שכתב קיימא לן הלכתא כבבתיא בפוסקים **אפילו ביחיד נגד רבים**, וציין לעיין בזה בספר יד מלאכי (כלל קס"ט) שכמעט דבר זה מוסכם מכל

ומצאתי לרבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל שנקט לעיקר ש"מצוה" לשנאתו, וככתוב לו בספרו ספר מצות קצר (עשה ע"א), ועוד חזר ופסק כן שם (לאוין ע"ח), ועכשיו ראיתי שכן כתב להדיא בספרו משנה ברורה (סימן קנ"ו אות ד') ע"ש, וכן ראיתי שנקט בפשיטות הגאון רבי חיים ׳ עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש ויקרא (י"ט י"ז) ודוק היטב.

אבל בעניותי לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי דרך זו, ופשט דברי התלמוד דפסחים הוא שיש מחלוקת בין רב שמואל בר יצחק ורב נחמן בר יצחק, ולא שהם מודים זה לזה, וכל אחד דיבר בשנאה אחרת דזה בגלוי ובוזה בלבו, ובפרט סתימות דברי הראשונים ז"ל הנ"ל לא מראה כדרך זו וצ"ע.

ד. בענין שלשה הקב"ה שונאן

[מנוחת שלום חלק יא סי' לו]

ועיין סוכה (ל' א'), ובדברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה דברים (ט' ב'), ובדברי מהר"י אברבנאל ז"ל בביאורו לתורה דברים (כ"ה י"ז) ע"ש.

ושלמה המלך ע"ה אמר בספר משלי (ו' ט"ז): "שש הנה שנא ה', ושבע תועבות נפשו, עינים רמות, לשון שקר, וידיים שופכות דם נקי, לב חורש מחשבות און, רגלים ממהרות לרוץ לרעה, יפיח כזבים עד שקר, ומשלח מדנים בין אחים", ושם (ח' י"ג) אמר: "יראת ה' שנאת רע גאה וגאון ודרך רע ופי תהפכות שנאתי".

וצריך לומר דרבנן בתלמוד באו להוסיף על האמור במקראות, דהנהו ידיעי דזיל קרי ביה רב הוא, אבל חז"ל הוסיפו האמורים לעיל, ועיין.

ויש לעיין דשלמה המלך ע"ה אמר שש הנה דשנא ה', ומשמע דתו ליכא, וכההיא

דכתבו התוספות בקידושין (ט"ז ב' ד"ה הא) דהיכא דתני מגינא תני כולהו ולא אמרינן תנא ושייר, ואף על פי כן מצינו עור שהשי"ת שונאם הן במקראות והן בדברי חז"ל וכנ"ל

פסחים (ק"ג ב'): "שלשה הקב"ה אוהבין וכו', ושלשה הקב"ה שונאן המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידיו".

ונתעוררתי להבין, חדא מנא נפקא להו לרז"ל דהנך תלת מילי הקב"ה שונאן, שהרי לא נזכר בתלמוד שם שום אסמכתא לדבר.

ותו מדוע אמרו שאת שלשת אלו הקב"ה שונאן, והרי איכא טובא כההיא דספר זכריה (ח' ט"ז): "אלה הדברים אשר תעשו, דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם, ושבעת שקר אל תאבהו, כי את כל אלה אשר שנאתי נאם ה'", הרי שזכריה הנביא ע"ה מזכיר ארבעה דברים שהקב"ה שונאם וכנ"ל.

ובספר תהלים (י"א ה'): "ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו", הרי שהקב"ה שונא רשע ואוהב חמס, וכיוצא בזה בספר ישעיה (ס"א ח') אני ה' שונא גזל בעולה

ראיתי שעמדו על דברי מהרש"א ז"ל בעיון יעקב ובערוך לנר נדה שם, ורק אוסיף דלדידיה דמהרש"א ז"ל דארבעה דברים הקב"ה שונאן קאי על ה"גברא" שהקב"ה שונאן, ולא על על ה"דברים", וכמפורש בדבריו ועיין ערוך לנר שם, אזי תקשי והא איכא נמי להנך תלת דאמרו רבנן במסכת פסחים וכו"ל בראש דברינו, ומדוע התלמוד שם לא הביא גם דברי רבי שמעון, וכן איפכא, ועיין.

ודע דשנינו במסכת דרך ארץ רבה (פ"א): "הנושא אשה ההוגנת לו אליהו נושקו, והקב"ה אוהבו, והנושא אשה שאינה הוגנת לו הקב"ה שונאו, ואליהו רוצעו", ולכאורה גם הך מילתא היה לתלמוד בפסחים להזכיר הן בשלשה שהקב"ה אוהבן, והן בשלשה שהקב"ה שונאן, ויש ליישב על פי מאמרם בקידושין (ע' א') ורש"י שם, ויש לומר דהבבלי לטעמיה ודוק היטב.

וי"ל, ועיין תוספות סוטה (ט"ז א' ד"ה תנא) ולגאונים לבית תאומים ז"ל בספרם המופלא שבת אחרים (ש"א ס"ז דף ט"ו) ובכל המצויין שם ואכמ"ל.

נדה (ט"ז ב'): "אמר רבי שמעון בן יוחאי ארבעה דברים הקב"ה שונאן, ואני איני אוהבן, הנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לבית חבירו, והאוחז באמה ומשתין מים, והמשתין מים ערום לפני מיטתו, והמשמש מטתו בפני כל חי".

ומהרש"א ז"ל שם כתב: "וקאמר דהקב"ה שונאן שהם כולם מילי דפירצותא, אבל לגבי עצמו אמר רבי שמעון ואני איני אוהבן, דאפשר שאין אלו מילי דפירצותא כדאי לעבור על לאו דלא תשנא את אחיך" עכ"ל.

ובעניותי הרבה יש לעמוד בדבריו ז"ל, וכמו שיראה הרואה, וקצירתי כי כבר